

előretölt

vajdaság helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

2 1848 velünk jön –
Dr. Mészáros Zoltán
esszéje

4 Mészáros Anikó
prózája

7 Brenner János
beszélgetése
Bálint Sándorral

2019. március 16. II. évfolyam 3. szám

vezérvess

Zalán Tibor

Éjjeli tűnődések

Sz. J.-vel

Elmentél elég régen
és nem jöttél vissza
Előttem gyúrt papír Te
hagytad itt Akkor Tiszta

Megtartottam Ráírjam
hogy még miért vagyok
Pálinkát töltök Igyunk
Sok a csillag Te halott

Megtanultam sorsodon
a csöndet s a rendet
A költő sírján dudva
és barátok teremnek

tárca

MÁRCIUS

Kosztolányi Eulália 1885 márciusában vajon hogyan, milyen érzésekkel várta elsőszülött gyermekét? A várakozás izgalmába, gyönyörűségébe mennyi szorongás, félelem vegyült? A szülés előtti napokban vajon tekintetével meg-megsimogatta-e a kert tavaszi virágait, a tulipánt, jácintot, nárciszt, hogy hozzájuk hasonlóan szép, tökéletes legyen a világra készülő kis jövevény? Meglehet, hiszen Kosztolányi gyermekkori fényképeiről egy tündéri kisfiú tekint vissza ránk, és felnőttként is kimondottan szép férfi volt. Az édesanya lányt vagy fiút szeretett volna inkább? Ha fiút, milyen sorsot, életpályát képzel el neki? Tanár legyen, mint az édesapja, orvos, mérnök vagy művész?

Amikor Kosztolányi Dezső 1885. március 29-én, virágvasárnap reggel megszü-

letett, gyönyörű, napsütéses tavaszi nap volt. Mint azt az eddigi legteljesebb, legalaposabb Kosztolányi-életrajzból tudjuk, az egyik idős rokon rögtön ki is jelentette, aki ilyen szép, jeles napon született, abból csakis híres ember válhat majd.

Hogyan várta unokája születését a nagyapa, Kosztolányi Ágoston, az 1848–49-es forradalom és szabadságharc honvéd századosa? Regényes élete során Koszuthal együtt megjárta az emigráció röggös útját Konstantinápolytól az Amerikai Egyesült Államokig. Hazajött, először Topolyán, majd Szabadkán telepedett le. Kosztolányi Dezső bálványozta nagyapját. Nem csoda, hogy amikor 1900. március 15-én nem ment iskolába, a felelősségre vonáskor arra hivatkozott, hogy az egy-

kori negyvennyolcas honvéd századostól azt tanulta, hogy ez a nap a legnagyobb ünnepek egyike.

Márciusban még egy irodalmi nagyságunk születésnapja van, azé a költőóriásé, akire – irodalomtörténeti munkákból tudjuk – az ifjú Kosztolányi példaképként tekintett. Az 1817. március 2-án született Arany Jánosról van szó, akinek költészete korokon és ízlésbeli/irodalmi divatokon átívelve mindig tudott szólni a mindenkori ma emberéhez. Gondoljunk csak a *Toldira*! Hányan tudnánk még ma is elmondani „fejből” legalább az első énekét! Gyakran elhangzik mostanában, hogy milyen sok régies és népies szó van a *Toldiban*, ami talán megrémíti a mai tizenéveseket, de épp a minap hallottam egy zentai magyartanárr-

tól egy jó ellenpéldát: hogyan „lelkésítette be” diákjait annyira, hogy egy féléven át minden órán azt követelték, az aznapi kötelező anyag után, kicsengetésig térjenek még egy kicsit vissza a *Toldira*. Nem véletlen, hogy az iskolákban generációkon át a jellemformálásában, a nemzeti azonosságtudat kialakításában olyan fontos szerep jutott Arany János költészetének, aki – ahogy azt az Arany-émlékév kapcsán mérvadó irodalomtörténészek is kimondták – ma, a XXI. században is korszerű, modern költő. Kosztolányi esetében pedig végképp nem vitatja el ezt senki. Éppen ezért, legyen március (is) a költészet hónapja számunkra, vegyük elő újra az Arany- és Kosztolányi-köteteket, vagy keressük meg műveiket a világhálón. Mert a lelkünk igényli ezt.

Mihályi Katalin

1848 VELÜNK JÖN

Dr. Mészáros Zoltán

1.

Talán azért valósulnak meg olyan sokára az elképzeléseink, mert túl ambíciózusak vagyunk.

2.

Az újkorig, sőt a kora újkorban is a nemesség hordozta a magyar nemzeti közösség esszenciáját. Magyarország azért állhatott fenn, mert volt nemessége, amely a magyar királysághoz tartozónak vallotta magát, közösséget alkotott, közösen védte az érdekeit vitákkal, ellenkezésekkel, ha kellett, felkelésekkel is. A középkorból „átvitték” a modern korba Szent István országának hagyományát, a Szent Korona részei voltak. A középkorban nem minden magyar számított a nemzethez tartozónak, ugyanakkor azok is a magyar nemzethez, azaz a nemességhez tartoztak, akik etnikai szempontból nem voltak magyarok. Nemesnek lenni és magyarnak lenni majdnem egyet jelentett. A középkortól az uralkodók előszeretettel halmozták a címeket, és az intézmények eredete is arra az időszakra nyúlt vissza, de a világ már jó ideje nem középkori alapon működött. Ezt a nagybirtokosok közül is többen érzékelték – például Széchenyi –, mivel világot láthattak. Ugyanakkor érzékelték ezt a költők, írók, és kimondatlanul, a zsigereikben érezték a parasztok, a kiskereskedők is. Így és ezért történt meg március 15-én vér nélkül a forradalom. Éles kontrasztot mutat ez a francia polgári forradalommal, ahol az események csúcspontjaként körbevétték Párizsban a Bastille-t őrző svájci gárdisták parancsnokának a levágott fejét, a börtönőröket pedig meglincseltek. A magyarhoz hasonló vértelen forradalom nem sok történt – a britek nagy büszkeséggel emlékeznek az ő vértelen, ún. dicsőséges forradalmukra (1688), a franciák viszont nem tartják olyan sokra, amikor 1830-ban elűzték a Bourbonokat.

Kell ahhoz a vérnek folynia, hogy forradalom robbanjon ki?

3.

A forradalom gerjedéséhez az is kellett, hogy II. Lipót és I. Ferenc uralkodása meglehetősen eltérjen egymástól: az egyik méltányos volt, a másik kicsinyes, nem véletlenül szövődött összeesküvés ellene. Pesten és Budán, amelyek rohamosan fejlődtek, már valóság volt az, amit a történészek ma a rendiség alkonyának neveznek. A kismesek, akik közül sokan az előjogaikhoz ragaszkodtak, nagyjából közemberi sorban éltek, őket találja majd el Petőfi maró gúnya *A magyar nemes* című versében.

A rendiség alkonyában csendes forradalom játszódott le a könyvtárakban: egyeseknél a Tripartitum, a Hármaskönyv volt bőrbe kötve (amely a maga idején jó törvénygyűjteményként szolgált – még a 16. században), másoknál viszont Byron, Shelley művei, sőt „veszélyesebb” kötetek is, mint például Grotius könyve a háború és a béke jo-

gáról, nem beszélve a francia szerzők sorából Rousseau-ról és a többi enciklopédistáról. Napoleon emlékezete is frissen élt, valamint az is, ahogy a „nemesi felkelés” intézménye csődöt mondott Gyórnél. A nemesek közül sokan voltak szabadkőművesek, a parasztok pedig némi irigységgel tekintettek a köznemesekre, akiknek csupán a szerencséből jutott több, mert nemesnek születtek, de – úgy vélték – eszből nem.

1815-ben a Szent Szövetség a Napoleon előtti állapotokat próbálta konzerválni – de milyen bő három évtized volt az szellemi értelemben! Ekkor jelentek meg Széchenyi művei, a *Hymnus*, a *Toldi*, a *János vitéz*. Micsoda irónia, hogy éppen a Szent Szövetségre hivatkozva győzték le a magyar forradalmat az oroszok.

Az 1848-as forradalmat jól érzékelteti az a karikatúra, amelyen az elfutó nagy orrú Metternich ábrázolja a múltat, hiszen ő valóban a letűnő világ képviselője volt. Elfutásával vált élő valósággá Kossuth jogi fejtegetése, miszerint a nemzet bátyái közé be kell emelni a népet is. Ezzel a pillanattal szűnt meg a nemesség kiváltságos joga a magyar nemzet kizárólagos képviseletére. A modern nemzet azt jelenti, hogy azonos nyelvű, kultúrájú, közös történelmi gyökerű emberek együtt élnek, társadalmakat, sőt államokat alkotnak. Innen ered az, hogy ma is nemzetben gondolkodunk, még akkor is, ha a magyarság nem közös államban él – ez 1848 tartós előrehatása.

A forradalomnak tehát ki kellett történnie, a forradalmi eszméket hordozó könyvek biztatására és a gondolkodó fejek értelmezése alapján is. A valódi forradalmat néhány nehéz, rossz termést hozó év is előhívta, majd a forradalom szele Dél-Itáliából elérte Párizst, hogy aztán onnan áterjedjen a német államocskába, Észak-Itáliába, Csehországba és nem utolsósorban Magyarországra.

Magyarországon egyszerre két forradalom is kezdődött. Az egyiknek a történetét, a pestiét jól ismerjük, hiszen minden évben elmondják, hogy ki mikor hova ment, kinyomtatták a *Nemzeti dal*t és a 12 pontot. Ugyanakkor Pozsonyban is forradalom zajlott, „alkotmányos forradalom”: küldöttséget mentesztettek a császárhoz, aki minden feltételt elfogadott. Később Kossuth magának és Pozsonynak vindikálta az elsőbbséget, a hagyományba mégis a pesti forradalom került be.

4.

A forradalom liberális eszméi egyben szakítást is jelentettek azzal, amit a Szent Korona-tan állított. Ma már elcsodálkoznak, ha a nemzetet mint liberális értéket emlegetjük, de 1848-ban a nemzet volt a liberális értékrend egyik alapeleme, a feltétele annak, hogy a mintegy 400 000 „rendiségi” magyar 12 millióvá duzzadjon. Mindez azonban azt is jelentette, hogy a magyarországi lakosság egyre kevésbé tartotta magát honpolgárnak, hungarusnak; egyre inkább nemzetivé vált. A horvátok helyzete egyszerűnek mutatkozott, hiszen ele-

ve rendi kiváltságokat élvezhettek, de a románok, a szerbek, a szlovákok és mások esetében a magyarságtól elszakadó fejlődés indult el, amit szintén a forradalom hozadékának tekinthetünk.

A francia minta átvétele – miszerint mindenkit franciának tartottak, aki Franciaországban élt – az egyik legnagyobb hibának bizonyult, csakhogy ezt az önellentmondást nehéz volt akkor felismerni. A magyar forradalmárok is úgy gondolkodtak, hogy aki Magyarországon él, az magyar. A Metternichet leváltó Schwarzenberg kiváló érzékkel látta meg a lehetőséget a nemzeti kérdés aktualizálásában, és ezzel időt, azaz életet nyert.

A forradalomban az első fontos ügy a szerbek kérdése volt. Először a Délvidéken kezdődtek a harcok. Már májusban atrocitások történtek, júniusban pedig szabályos kis hadjáratok zajlottak. A határőrök és civilek között mindig létezett feszültség, mert a státuszuk és az életmódjuk különbözött, de nem ez bizonyult döntőnek. A szerb határőrök esetében kulcskérdésnek nevezhető, hogy jogi értelemben az uralkodó lekötöztetjéi voltak: életmódjuk, jelenlétük a császári hatalomtól függött. Logikátlan lett volna, ha a magyarok mellett állnak ki. Mindegy, mit mondott vagy nem mondott Kossuth Stratimirovićnak. A magyar hatóságok szerb származású küldöttest delegáltak a Délvidékre, hogy tárgyaljon, de nem járhatott sikerrel, hiszen az érdekek és viszonyrendszer szembe fordította őket a forradalmárokkal.

Avram Iancu is fel tudták ingerelni a forradalom ellen. A románok legnagyobb része jobbágysorban élt, és az Erdélyi Országgyűlés sokáig halogatta azt, amit a magyarországi már elfogadott: a jobbágyfelszabadítást. A románok megijedtek, hogy jobbágyok maradnak.

A szlovákoknál könnyen sikerült gyűlést tartani, de harcoló egységet toborozni már nehéznek bizonyult, az első sikertelen próbálkozás után két csapatban osztrák vezénylés alatt működtek.

A zsidók és a németek, azaz a szászok, valamint a ruszinok hozzáállása inkább barátnak vagy semlegesnek mondható.

Schwarzenberg terve szerint először Észak-Itália államcskájában verte le a forradalmat (noha Velence egészen 1849 októberéig kitartott), ezután a horvát támadást erős osztrák–horvát támadás követte, majd a téli összeomlás. Utána következett a tavaszi kibontakozás, végül a szövetség jegyében az orosz intervenció.

A magyar – nevezzük így – polgári országgyűlés ilyen körülmények között is elfogadta 1849. július 29-én a nemzetiségi törvényt, még ha addigra már késő volt is.

5.

A forradalom a mai szóval ultrakonzervatív Metternich-féle rendszer ellen indult, aki ráadásul egy – mondjuk így – gyerekes uralkodó mellett gyakorolhatta a hatalmat. Az új uralkodó, Ferenc József sem volt igazán tehetséges, de a forradalmi időkre megfelelt. 1848 decemberére már világossá vált, hogy a forra-

dalomnak és a császári udvarnak is kialakult a maga mozgási pályája, és a kető ütközött. Örök kérdés marad, vajon alakulhatott volna-e másként. Léteznek forгатókönyvek, hogy mi lett volna, ha a honvédséget másként vezetik, de maradjunk annyiban, hogy noha Dembiński rossz hadvezér volt, a forradalomnak nem maradt sok esélye a 196 ezer orosz ellen. Az orosz beavatkozás arra szolgált, hogy visszaállítsák a rendet – úgy, ahogy arról 1815-ben megegyeztek.

Az országnak inkább az alkotmányos forradalomra volt szüksége. Lehet ezzel kapcsolatban heveskedni, vádaskodni, ahogy az emigránsok tették, tételezzük fel azonban, mi történik, ha nem tölti ki a forradalom által előidézett hatalmi vákuumot az orosz beavatkozás. Vajon hány évig bírta volna még az ország a háborúskodást? És ha a császár valami oknál fogva hagyja Magyarországot menni, vajon kik jelentkeztek volna be a területeiért? Netán akkor jöttek volna az oroszok? Vagy a Balkánról valaki, esetleg a poroszok? Jól látta Batthyány, hogy a harc kitörése a forradalom rossz irányba fordulását jelentette. Mások is jól látták, hogy a „népek tavasza” és „Szent István országainak” logikája kizárja egymást.

6.

A forradalom kitörésének a napja esetleges volt, de a forradalom már javában zajlott a fejekben és a lelkekben. A nyelvújítók vitái is forradalmat jelentettek, a társadalom polgári, nemesi rétegeiben a költészet meg a regények írása a legnagyobb figyelmet érdemelte ki. Ezt a forradalmat semmilyen golyó és hadsereg nem állíthatta meg. A magyar nyelv alkalmassá vált a legmagasabb színvonalú tudományos és politikai értekezésre, a modern kommunikációra, és nagyszerűen lehetett vele verselni és prózát írni is.

7.

1848 kitörölhetetlen nyomot hagyott. Először általános szomorúságot hozott, majd dühöt. A szomorúság érthető, hiszen 1849 nyarára a forradalmárok már majdnem legyőzték az osztrákokat, mire az egész osztrák seregnél nagyobb orosz sereg érkezett. A honvédek nagy része ekkorra már hazatért, Világos mellett már csak a töredék tette le a fegyvert. Aztán jött a düh, Haynau azt tett, amit akart. Az országot közigazgatási értelemben is felosztották, és majd két évtizedig nem jött létre a modus vivendi. A kiegyezés mit sem tudott az érzelmeken változtatni, a magyarnak továbbra is olyan maradt a járása, mint a „komor bikáé”, és belülről is feszítette a tenni akarás. Ez a belül vibráló feszültség aztán sok mindenre inspirálta a magyarokat. Ami kimaradt, hogy szeresük önmagunkat. Ideje volna elfogadnunk és szeretnünk azt, hogy nyelvünkben, ezért gondolkodásunkban is más-milyenek vagyunk. Ideje volna a helyén kezelni mindazt, amit tettünk, és ami velünk történt, hogy büszkének legyünk arra, amire büszkének lehetünk.

Törteli Réka

korcsok keringője

olcsó fakeretre feszített zavar ott
ahol mindent beterít a kosz
egyik réteg a másik után csak gyarapodik
aztán azt veszed észre hogy ravataloznak a konyhaasztalon
amit lágy jazz kísér és ütemre repülnek fejed felett a legyek
előtte csak kutyaugatást hallottál a girhes ebbel keringőztök
a holdfényben fél pár cipőben
a sovány kutya magasztos társ hisz a korcsok
táborát gyarapítva tengeti szármalmas napjait
várva a darab száraz kenyérré és akkor csörög a lánc
a kivágott bádogyukból elősántikálsz
elegáns posztóban dobja eléd a kőkemény alamizsnát
rágódj rajta gondolkodj térj meg
ha nem hódolsz be
csöndben pusztulj el

Festő

képzelt burok

festékfoltos lepedőre kifeszített szeretet
néha olyan félénk mint a macska ha meghallja a porszívó hangját
az ágy alá bújva használt zsebkezdőkkel és sörösdobozokkal játszik
olyan mint az állandó kopogás a fejem felett
nem hagy nyugodni mégis hiány tör rám ha abbahagyja
tudom hogy kemény a páncél körülötte de mégis hideg fémnek vetem a hátam
ott maradok
a szeretet olyan hangos mint mikor bevágom a szekrényajtót
vagy a poharat a falhoz csapom
eltörik
de állandóan összetapad
nem hígítja semmi áll a polcon szilárd teljes magabiztos
képzelt burokban melyről minden lepereg
halványkéken lebeg
a szeretet olyan biztos mint az hogy este nem jut nekem elég meleg víz
és hogy dühöngve vetem neki magam a fehér porcelánnak
de előnt a melegsárga fény
mindent elfelejtek
ilyen árnyalatban akarom leélni az életem

Hommage a macskabolond Charles Bukowskihoz

kóbor macskák cséplik egymást hajnali háromkor a konténer mellett
egymás életére törnek az utolsó csirkecsontért
reggelre eltűnik a hangok utolsó emlékfoslánya is
csak néhány véres szőröcsomó marad

ősidőktől fogva átjárja őket
a hideg nyugalom és a kegyetlenség
alázat nélkül elképzelhetetlennek tűnik minden
de bennük ott van az öntörvényűség és a tisztaság

egy napon hazajött a torkából hiányzott egy darab
nagyon csúnya és friss seb volt a fájdalom
nem taglózta le olyan kecsesen lépkedett
az elegancia körülöngte a megtépázott véres testet

kétkilós hallal tért haza szürreális volt az egész
ahogy átugrotta vele a kerítést két gyönyörű állat
a rigók is elhallgattak mindenki ezt a veterán kandúrt figyelte
ahogy ellopta a szomszéd ebédjét és néhány falat után
otthagya a nap simogatta azt a nagy fejet és a hiányzó darabkát az orrából

a macskám leugrott a harmadikról a gyász már betemetett
mikor egy vasárnap délután a szomszéd pinceablakából
nyávogott azóta az egyik szemfoga nélkül tengeti a napjait
megtalálta az örök élet titkát amit minden hajnalban panaszos
bölcességgel énekel az ágy mellett el

Körforgás

fodrozódunk a semmiben
vasmarokkal szorongat a gondolat
mélyen behatol az agnyúlványok közé
csigalassúsággal köröz
valakinek kell lenni
születni szülni halni
itt kell hagynod valamit magadból
szórd hát szét az összes részedet
rávetik magukat mint az éhes kutyák
szétcincálják és a kiköpött cafatokból
teremtsd meg önmagad újra

KUKUCSKA

Határokon innen, az üveghegytől távol, valahol a bácskai sík vidéken, annak is a legzöldebb szegletében terül el a titokzatos Zenta városka. Varázslatos kis hely ez, anynyi bizonyos! Egyik szélét tengerként hullámzó búzatáblák szegélyezik, mezsgyéin napraforgók billegnek a napsugarak vezényletére, túloldalát a Tisza simogatja vidám csilingelést hallatva.

Amióta világ a világ, békességben éldegélt itt egyik ember a másikával: magas az alacsonnyal, tagbaszakadt a vékonydongájúval, szorgalmas a lustáccskával, módosabb a kevésbé vagyonossal. Ha egy város lakó bajban volt, segítségére szaladt a fél utca, ha valakit örömhír ért, vele ünnepelt az egész szomszédság.

Volt ennek a városnak egy Kukucska nevű része. Szegény halászok lakták, ki-dőlt-bedőlt házacskáik mind a folyóra néztek. A férfiak kora hajnalban eveztek ki a vízre, és csak késő este indultak haza szerény zsákmányukkal. Bár kamrájuk kongott az ürességtől, folyton korgó gyomruk ellenére boldogságban teltek napjaik.

Történt egyszer, hogy Kukucska látogatott a város leggazdagabb embere, Tóparti János. Dölyfösen vonult a kunyhók között, kerek pocakját maga előtt tolva pödörgette húsos orra alatt húzódo kackiás bajszát. Ott aztán addig méricskél, számolgatott, tapogatott, osztott-szorozott, hogy arra jutott, fényűző palotáját a kukucsikai viskók tövébe építteti. Még aznap összetrombitálta a környék legkiválóbb mestereit. Ácsok kopogtak, kőművesek rakodtak, szobrászok farigcsáltak éjt nappallá téve. Kisvártatva el is készült az óriási kastély. Kívül ezüst borostyán borította, belül aranyszín tapéta bélelte, három hatalmas gyémánttorony csillogott oldalain. Örvendezett is János új birodalmának! Körbejárta, megcsodálta, csak úgy dagadt a keble a büszkeségtől. Legszívesebben ország-világ előtt dicsekedett volna új hajlékával, de magának való lévén még egy ártatlan pillantást is sajnált az ágrólszakadt kukucsikai néptől. El is határozta íziben, hogy erős falakat húzat vára köré, távol tartva ezzel a sok mihasznát becses tulajdonától. Hamarosan érkezett is tíz

melák, és olyan magas sziklafalat emeltek szaporán, hogy az felért egészen az égig, ha nem tovább. Hanem azt a falat addig rakták, addig nyújtották, mígnem eltakarta a napot, s egész Kukucska szürkeség nem telepedett. Szomorkodtak is a halászok: miránk már a nap sem süt, édes komám! – mondogatták. De hát mit volt mit tenni, csendben éltek tovább fakó életüket.

Tóparti Jánosnak volt egy szépséges leánya, Jolánka. Amikor sétált, földig érő göndör fürtjei derűs táncot jártak, gesztenyesemei pajkosan ücsörögtek mosolygó barackarcán. Édesapja a szélről is óvta törékeny gyermekét. A tágas szobákat teletömte minden földi jóval, s megtiltotta, hogy akár egy pillanatra is elhagyja a palota védő bástyáit. Heteket töltött el magányban Jolánka, hosszú hónapok dőcögtek tova. Egy nap azonban megelégte a dolgot, gondolt egyet, s olyan kedvesen, olyan édesen udvarolt apjának, ahogyan csak tőle tellett. János mogorva szíve meg is adta magát hamarjában. Mivel pénze annyi volt, akár a pelyva, jó fizetségért cserébe játszótársat kerített unatkozó csemetéje mellé. Választása a becsületes Vasútiék Pannijára esett. Bár szülei nem szívesen engedték el a segítőkész, jóra való lánykát, ellentmondani egyikük sem mert a hírhedt Tóparti úr parancsának. Megegyeztek hát, ahogy illik, Vasúti Pál csak annyit kért Jánostól, hogy minden hónap harmadik vasárnapján engedje haza leányát.

A két kislány azon nyomban összebarátkozott. Egy percre sem váltak el egymástól: nevetve kergetőztek a káprázatos kertben, közösen fedezték fel a zöldellő bokrok alján megbúvó növények sorát, s egy kopott meséskönyvre megesküdvé örök szövetséget kötöttek.

– Panni, mesélj nekem a városról! – kérte újra meg újra Jolánka a barátnőjét.

– De hiszen már mindent elmondtam, Jolánka! – válaszolta ilyenkor Panni.

– Nem baj, meséld újra! Hallani akarok a kukucsikai emberekről, meg akarom ismerni a szokásaikat, részese akarok lenni a veszélyes halászatoknak meg a zajos vasárnapi ebédeknek! – kiáltotta, s ábrándos

tekintettel bámulta a felhők közé vesző vas-tag kerítést.

Míg Jolánka merész álmokat szövögetett a kinti világról, Panni ajkait egyre-másra hagyták el a szebbnél szebb történetek, melyeknek főszereplői hol rakoncátlan ponytyok, hol engedetlen háziállatok, hol pedig komisz utcagyerekek voltak. Peregtek a napok megállíthatatlanul, s vésszesen közeledett Panni hazatérésének napja.

– Vigyél magaddal, drága Pannikám! – esdekelt Jolánka azon a bizonyos vasárnapon.

– Nem lehet, Jolánka, tudod jól! – így Panni. – Megütnénk a bokánkat mindketten, ha édesapád fülébe jutna a dolog.

De Jolánka addig gyözködte, olyan hangosan hüppögött, s annyira keservesen sírdogált, hogy Panni ijedtében igent mondott a kérlelő szavakra. El is terveztek mindent lépésről lépésre, s amikor elérkezett az idő, Jolánka belebújt Panni méretes bőröndjébe, mely Pannival együtt a díszes hintón foglalt helyet, és feszülten utazott Kukucska másik végéig. Otthon aztán volt nagy öröm, áradt a jókedv! Nem győzték ölelgetni a rég nem látott Pannikát, s a kis Jolánkát is szívesen látták vendégül. Az egész szomszédság a folyópartra vonult, néma boldogságban élvezték a vígan töltött drága percekét.

– Hogyan tudtok napsütés nélkül élni? – ámuldozott Jolánka. – A mi udvarunkon csak úgy szikráznak a napsugarak!

– Nálunk sem volt ez mindig így – kezdett mondókájába egy fiúcska, de Vasúti Pál leintette abban a minutumban.

– Ha tényleg olyan ragyogó idő uralkodik a kertedben, elvihetnéd a kis Misit! – lépett oda valaki Jolánkához, a leány tenyerébe helyezve egy pihegő kék madárkát. – Talán segítene szegénykén a fényfürdő.

Ám mielőtt a kismadár tüneteit taglalták volna, égzendítő ordítás törte meg Kukucska csendjét.

– Ez csakis a papa lehet! Hová is bújhatnék? – sikoltotta kétségbeesetten Jolánka.

Tóparti János haragja elől azonban nem menekülhetett senki fia! Bőgő oroszlánként rontott a megrémült kukucsikaiak közé, hóna alá csapta riadt leányát, átkot szórt

Mészáros Anikó

az egész Vasúti családra, majd nagy csinadrattával elviharzott.

János dühe nem ismert határokat. Még szigorúbb lett szegény Jolánkához, aki már a rügyező fákat is csak szobájának ablakából figyelhette. Egész nap egy széken ült, áhítóva csodálta a kertben nyiladozó virágokat. Egyre visszahúzózóbbá vált, alig akart enni, nem beszélt senkivel, egyedül a törött szárnyú Misi madárkát ápolgatta szívvel-lélekkel. Ahogy Misike erőre kapott, úgy erőtlenedett el Jolánka, nem sokára ágyának is esett. Megijedt ám Tóparti János! A legnevesebb orvosokat hívatta kastélyába, de mindhiába! Jobbra-balra forgatták, vizsgálgatták, nézegették a leányt, de egyikük sem talált gyógyírt a titokzatos betegségre.

Kukucska hamar bejárta e szomorú hír. Panni egyfolytában az egereket itatta. Azonnal szaladt volna a gyengélkedő Jolánkához, de Tóparti úr még a palota közelébe sem engedte. Egyik bús reggelen azonban halk kopogásra lett figyelmes két könnycsepp között.

– Misikém! Hát te vagy az? – dörgölte hitetlenkedve szemét Panni. – Hogy kerülsz te ide?

– Érted jöttem! Jolánkának nagy szüksége van rád! Ne is kérdezősködj sokat, hanem mondd utánam: Zsugorodik Pannika, pricci, pracci, pruccaca – hadarta a madár.

S amint Panni kimondta a varázsigét, akkorára összement, mint egy katicabogár.

– Most pedig mássz fel a hátamra! – rendelkezett Misi. – És kapaszkodj erősen belém!

Azzal felrepültek a magasba. Csak repültek, repültek, már rég a bolyhos fehér felhők felett jártak, amikor elérték a Tóparti-vár falának mohás tetejét, ahonnan ereszkedni kezdtek az aprócskának tűnő liget felé. Misi egyenesen Jolánka szobájába vitte Pannit, majd a következő mondókát ismételtette el vele: nagyra nő a Pannika, pricci, pracci, pruccaca.

Ekkor Panni nőni kezdett, s egy szempillantás alatt visszanyerte eredeti méretét. Az ébredező Jolánka el sem merte hinni, hogy barátnője áll az ágya mellett. Sírva fakadt örömeiben, gyenge kezével tétován nyúlt a mosolygó Panni felé.

– Végre itt vagy! – súgta. – Most már egészen biztosan meggyógyulok!

– Ahhoz ebből a finom levesből is enned kell! – mutatott az érintetlen ételre Panni, és Jolánka mellé kuporodva etetni kezdte a falféher kislányt.

– Mi az ördög folyik itt? – dörmögött egyszer csak egy hang a hátuk mögöl. János rontott be mérgesen a szobába, de egyből visszahőkölt, amikor meglátta, hogy Jolánka jóízűen falatozik.

– Édes gyermekem! Te eszel? – kiáltotta.

– Panninak köszönd! – felelte Jolánka.

– És Misi madárnak! – mondta szégyenlősen Pannika.

Tóparti János percekig meg sem tudott szólalni a boldogságtól. Amikor összeszedte magát, Panninhoz fordult.

– Mivel hálálhatnám meg, hogy visszahoztad az én kislányom életkedvét? Kívánj bármit, és én teljesítem!

– Romboltsd le a kastély köré épített sziklafalat, apám! – ragadta magához a szót Jolánka. – Egész Kukucskanak ez lenne a legszebb ajándék!

Az öreg Tóparti engedelmeskedett, már aznap lebontatta a szürke bástyákat. Azóta Kukucskaiban is hét ágra süt a nap, s Tóparti úr csodás kertjében szaladgál a kukucsikai gyerekek apraja-nagyja.

GUNNAR ÉS A GRÓF

A falu legismertebb embere az a nemes volt, akinek a kastélya mellett még a cselédház is 15 szobát számlált. Az öreg gróf és felesége már vagy tíz éve elköltözött az ősi birtokról, így fia rendezgette azt. Az úrfi egyáltalán nem volt hivalkodó ember. Sem viselkedésével, sem pedig öltözködésével nem érzékeltette, hogy mintegy 400 éve ott áll a nemesi pajzs a hatalmas kandalló felett, s egykoron inasok, szakácsok, szobalányok és erdészek sora próbált a család kedvében járni. Az idők azonban megváltoztak. A kastély patinája még azt sugallta, nem akármilyen népek lakják azt, ám az üres cselédház már csak a letűnt idők fényét sugározta.

A fiatal gróf szorgalmas ember volt, s nem restellte megfogni a szerszámot. Felesége is takaros menyecskének számított a faluban, mert nem átalotta megpucolni a csirkét, a télirevalót is maga rakta el, s a böhöm házban mindig rend és tisztaság uralkodott. A gyerekek azonban még kicsik voltak ahhoz, hogy apjuknak besegítsenek. Pedig időnként kellett a segítség. A fiatal gróf, de a felmenői sem kérkedtek soha a vagyonnal, ám a helyiek tudták, hogy a közeli városban és a szomszédos településeken vagy 60 háza és lakása van a családnak, 28 ezer hektár erdővel gazdálkodtak, több óriási vadász-

lakban fogadták telente a főleg tehetős német vadászokat, s az örökség része volt az az öböl is, amelyet körös-körül takaros faházikók kerítettek el. Félreértés ne essék: az öbölhöz a tenger is hozzátartozott, de azt már végképp nem értették a helyiek, hogyan lehet megvenni a tengert...

S ez csak a vagyon említésre méltó ingatlan része volt. Az már magától értődött, hogy a birtokon saját töltőállomás állt, mert a mintegy 20 járműből álló gépparkot nem lehetett másként üzemeltetni. Volt ott vagyont érő oldtimer, az angol arisztokráciát is megszégyenítő luxusautó, terepjáró és még néhány nyerges vontató is, amelyekkel időnként a helyi asztalosüzembe, de nagyrészt külföldre szállították az óriásfenyőket.

Gunnar kedvence azonban a Volkswagen egyik csodabogara, a Karmann Ghia volt. Nem volt az nagy kocsis, erős sem, a 60-as végén nyilván nem is a férfi vásárlóknak szánták, s kiváltképp nem az északi piacra, mert egy kisebb havazás után már elakadt a kicsike. De a formatervezése zseniális volt, s Gunnar arról álmodozott, hogy a családot egyszer azzal viszi el majálisozni. A kis gyöngyszemet egyébként még az öreg gróf vette nejének az első házassági évfordulójukra, de a grófné valahogy mindig sajnálta a gyö-

nyörű ajándékot strapálni, így a Ghia néhány száz lefutott kilométerrel várta a szebb időket a garázsban. A fiatal gróf sem törődött vele sokat, csak Gunnar kérésére fújták le róla a port.

Gunnar ugyanis évekig járt kiségetni a grófnak. Legtöbbször favágásnál kelt el a segítség, mert a gróf a méretes fenyőket nem bírta egymaga legörgetni a dombról, s különben is szívesen hívta, mert Gunnar neje ilyenkor a szokásosnál jóval gazdagabb reggelit csomagolt az urának, a fiatal grófné – aki életében soha nem vágott fát – pedig nem sejtette, hogy a férjének eme foglalatosság közepette nem elég a háromszögű margarinos-sajtos szendvics, amelyen a feltét egy karika uborka. Gunnar ilyenkor mindig megkínálta a munkaadóját, s utána mindig vidámabban ment a munka.

Gunnarnak jól jött a kiegészítés a fizetéséhez, s főleg azok a hetek voltak a legjobbak, amikor a vadászlovak faszerkezetét vagy a házak-szobák

parkettjét kellett rendbe tenni, mert akkor délutánonként akár még egy fizetést megkeresett.

A Karmann Ghiára viszont sohasem sikerült megalkudni. Becsületes pénzt lett volna hajlandó kifizetni érte, de valamiért a gróf nem hívta többet. Gunnar nem értette a dolgot, mert tudomása szerint mindig elégedettek voltak a munkájával, rossz szó nem hangzott el közöttük. Aztán megtudta, hogy a gróf idegeneket fogadott fel. Gunnar úgy sejtette, azért, mert azok délelőttönként is ráérnek, s nyilván kisebb órabérért is elvégzik a feladatokat. Bántotta a dolog, de az istenért sem akart tolamakodó lenni, és még akkor sem érzett kárörömet, amikor meghallotta, semmilyen pénz nem jó azoknak az új munkásoknak, mert egyik sem húzott ki nála két hétnél többet. Akadt, aki betegét jelentett, a másik meg nem is jelentett semmit, egyszerűen csak eltűnt, mint szürke szamár a ködben.

Laták C. István

Gunnar nem haragudott a grófra. Egy kicsit még csodálta is, hogy az a nagyszerű ember az otthonába engedte azokat az idegeneket, s inkább azon gondolkodott, a furcsán beszélő fickók miért is hagyták ott azt a nehéz, de mégiscsak jó kis munkát.

Egyesek azt mondják, a gróf csak azért költözött el, mert elege lett hazája zord időjárásából. Azt mesélik, évtizedekig tőzsdével foglalkozott, s amikor végre bejött a számítása, melegebb égtájon telepedett le.

Mások azt állítják, hogy a grófnak egyszerűen elege lett mindenből, de azért nem adta fel, hanem kellő távolságból figyelni, vajon őshazájában miként alakulnak a dolgok.

Gunnar nem tudta az igazságot. Csak abban reménykedett, hogy régi ismerőse egy szép napon mégis hazatér, mert hát a birtok az birtok, s neki is lenne még ott tennivalója. Na meg, a Karmann Ghiát sem felejtette el...

Disznóvágás II.

GUNNAR KARÁCSONYA

Gunnar nem volt egy ájtatos manó, de a decemberi ünnepeket szigorúan betartotta. Na nem azért, mintha a Megváltónk születését várta volna évről évre oly nagy buzgósággal, hanem azokat a finomságokat leste, melyeket csak ebben a hónapban fogyasztottak. Felesége először Luca napján kedveskedett neki, amikor a már vagy 800 éve divatos sáfrányos, mazsolás, többnyire S alakban feltekert, a bronzkori ékszerművesség formavilágát idéző brióst sütött neki. Gunnar tudta, hogy innentől kezdve majd két hétig finomabbnál finomabb falatok kerülnek az asztalra, a kiteljesedés pedig karácsony estéjén következik, mert az a vacsora nem csupán az ő szerény kulináris csúcspontját jelenti, de még a sokkal igényesebb, világot látott emberek sem kívánhatnának annál többet.

Gunnar évtizedek óta egy szomszédos falu éttermét látogatta meg szentestén. A kis fogadó olyankor mindig karácsonyi fényben tündökölt, a kandallóban gyantaillatot árasztó fenyőfa pattogott, alig hallható karácsonyi dalok lágyították az

ember szívét, az ünnepi asztal pedig olyan gazdag volt, hogy Gunnar úgy érezte, az maga a mennyország. A fogadós a karácsonyi sonkát mézesen készíttette el, a kedvenc húsgolyók mellett ott sorakoztak a füstölt kolbászkák is, amelyeket aranybarnára sütöttek, néha sós-ecetes disznólabát is felszolgáltak, s elmaradhatatlan volt a kellően beáztatott tőkehal és a sóval, kaporral érlelt nyers lazac, a burgonya, a vörös káposzta és a rizspuding, Gunnar nagy kedvence mégis az ecetes hering volt, melyet a fogadós valahonnan északról hozatott, mert a környékükön nem volt ilyen finom az a hal-különlegesség.

Gunnarnak már nem is kellett szólnia, hogy érkezik, csak annyit jelzett, hogy a tulaj két személyre foglalja le az ő kedvenc, tengerre néző asztalát. Ha szép fehér volt a karácsony, az öbölbe nyúló tenger is fehérlött, mert a vékony jégréteg már megtartotta a havat.

A gyerekek már elköltöztek, csak nagyon ritkán jöttek haza karácsonyra. Az ablakon kibámulva Gunnar azokra a régi szép időkre emlékezett, ami-

kor a gyerekek még kint hógolyóztak a fogadó előtt, s árgus szemmel kellett rájuk vigyázni, nehogy a tenger hártásodó jegére fussanak, amely rögvest beszakadt volna alattuk.

Kedvenc asztala azonban ezúttal foglalt volt. Kérdő tekintettel nézett a fogadósra, aki csendben csak a vállát vonogatta, s egy hasonló asztallal kínálta régi vendégét. Onnan is szép kilátás nyílt, de Gunnar nem látta az öblöt, így a régi emlékek is másként jöttek elő.

Semmi sem tűnt ugyanannak. A kedvenc asztalánál egy ismeretlen társaság ült, s Gunnarnak nem az volt a baja, hogy idegenül hatott a beszédük is, hanem az, hogy égre-földre ri-

kácsoltak, hangoskodtak, így a karácsonyi dalokat meg a nancssárgán izzó fenyő pattogását sem hallotta. Az ünnepi asztalon a disznóságok érintetlenül várták, hogy a vendégsegreg jóízűt egyen belőlük, de a halas tálak már igencsak foghíjasak voltak. Gunnar nem tudta mire vélni a dolgot, mert addig minden évben minden egyformán fogyott, most meg úgy kellett megmenteni néhány heringet. Aztán észrevette, hogy a társaság csak a tenger finomságait eszi, és furcsállotta, hogy a csöpögő, ragadó dolgokat is kézzel. Pedig rendelkezésre állt evőeszköz is, már-már szólni akart nekik, de aztán észrevette, hogy az idegenek tányérja

mellett is ott a kés-villa, csak épp nem használják.

Gunnar abban az évben a szokásosnál rövidebb ideig maradt a karácsonyi fogadójában. A szokásosnál kevesebb heringet evett, de ízlett neki a sonka és a kolbászka is, így éhen nem maradt, mégis hiányérzete támadt.

Előbb azt hitte, a hering miatt, de gyorsan rájött, hogy már nagyon szeretné látni a gyerekeit, szeretne velük együtt karácsonyozni, visszahozni azokat a régi szép időket, amikor a kedvenc helyén ismét a kedvenc karácsonyi dalokat hallgathatja vacsora közben, s a parázsló fenyő is szép csendben duruzsol.

SZPELLETITS BÓDOG SZABADKA KOSSUTH LAJOSA

Vass Géza

Avagy kire emlékezünk Szabadkán március 15-e kapcsán?

Az 1848. március 15-én lezajlott forradalom megnyitotta az utat a feudalizmus felszámolása és a polgári fejlődés felé. A forradalmi erők nem titkolt célja volt a magyar állam minél szélesebb szuverenitásának kiharcolása, ehhez azonban hiányzott a politikai és a katonai erejük. A két eseménysor, a nemzeti függetlenségért vívott harc és a jogi egyenlőségért folytatott küzdelem tartalmilag egy teljes egységbe olvadt össze. Már a kortársak is tisztában voltak 1848–49 jelentőségével és szimbólumával, olyannyira, hogy az események és a szereplők dicsőítése rögvést el is kezdődött. Kossuth, a forradalom és szabadságharc vezéralakja a nemzet atyjává nőtte ki magát. Március 15-e pedig a nemzet születésnapjaként vonult be az emberek tudatába, és mai napig egyetlen esemény sem tudta ebben a szerepében meggingatni.

A Bach-korszakban és a provizórium alatt nyilvános megünnepelésre gondolni sem lehetett. Az 1867-es osztrák–magyar kiegyezés után sem emelkedett állami ünnep rangjára, mert ez összeegyeztethetetlen volt a forradalmat leverő Ferenc József személyével. Trianonig egy kompromisszumos megoldás volt hatályban, állami ünnepként április 11-ét tették meg, az 1848-as törvények szentesítésének időpontját (ezek kihirdetésekor Pozsonyban jelen volt Ferenc József még főhercegi minőségben). A Monarchia Magyarországon március 15-e mély gyökerekkel rendelkezett. A nép körében nemzeti ünnepként való tiszteletét sem a király, sem a kormány nem tudta megakadályozni.

Ez a kettősség Szabadkán is megfigyelhető volt. Annak ellenére, hogy hivatalosan nem emlékeztek meg az eseményről, minden kaszinóban és társaságban hajnalig tartó mulatságokat rendeztek. Ezekben ott mulatott az egész tisztviselőgárda a polgármesterrel az élen. A városban egészen 1899 decemberéig egyetlen emlékmű sem idézte az 1848–49-es eseményeket. Az 1880-as évek végén Mamuzsits Mátyás, a Szent Teréz-templom plébánosa hozta fel az ügyet. Javaslatával a kaponyai csatában elesett katonáknak szeretett volna emléket állítani, de előterjesztése süket fülekre talált. Évekig tartó csend után a plébános újabb sürgetései nyomán 1897 májusában megalapították a *kaponyai emléképítő bizottságot*, amelynek elsődleges feladata volt az anyagiak előteremtése. A mozgalom díszelnökévé Schmausz Endre főispánt választották meg. Az adományok begyűjtésére a bizottság gyűjtőíveket bocsátott ki, nyáron pedig jótékonyági táncmulatságot rendeztek. Az első adakozó Mamuzsits Mátyás volt 100 forinttal. A legnagyobb összeggel a 48-as pártot vezető Mukits család járult hozzá. A végül 4400 forintot kitevő költségek mintegy felét a város fedezte.

Először csak egy emlékoszlop felállítását tervezték Kaponyán. A csata színhelyét egy e célra alapított történelmi bizottságnak kellett meghatároznia. A helyszínre kilátogató Schmausz városi főispán azonban az emlékmű helyét túl eldugottnak találta, ezért javasolta, hogy állítsanak fel egy

emlékoszlopot a Nemzeti Kaszinó előtt is, hogy látványa folyamatosan frissítse az emlékezetet, ezzel hazafiasságra buzdítson. A közgyűlés, miután május végén az ötletet elfogadta, a részletes tervek kidolgozásával Váli Gyula városi mérnököt bízta meg. Októberre megérkezett a 114 mázsás emlékoszlop köve. Öt napig tartott, míg felemelték a talapzatra. Az ormára került egy kiterjesztett szárnyú, csőrében kardot tartó turulmadár. Az oszlopot december 3-án, vasárnap óriási érdeklődés mellett leplezték le. Dél előtt a városi emlékművet, délután pedig a kaponyai emléket szentelték fel.

A következő tíz évben megfeledeztek a szoborról. A 60. évforduló előtt Takács János városi képviselő hívta fel a képviselő-testület figyelmét az eljövendő eseményre. Javasolta, hogy határozatban mondják ki az emlékmű évenkénti megkoszorúzását, hálaadó istentisztelet kíséretében, amelyen a tanácsnak és a hatóságnak meg kell jelennie. A mise után kivonulnának Paganini sírjához, ahol a koszorúzás után Bíró Károly polgármester mondana ünnepi beszédet. Bíró egy egyszerűbb ellenjavaslattal állt elő. A hatóság a március 5-ei és október 6-ai (az aradi vértanúk napja) istentiszteleteken jelenjen meg, március 5-én pedig Paganini sírját koszorúzzák meg. Takács tiltakozása ellenére a polgármester javaslatát fogadták el. A tanács megrendelte és ki is fizette a misét, de azon csak Dembitz Lajos helyettes polgármester jelent meg négy magas rangú tisztviselő kíséretében. A templom üres volt. A Negyvennyolcas Függetlenségi Pártból sem jelent meg senki. Trianon után az emlékművet lerombolták. A kaponyai oszlopot 1999-ben visszaállították, míg a városi emlékoszlop restaurálására a mai napig nem került sor.

Mint már megjegyeztük, az 1848–49-es forradalomról és szabadságharcról a Monarchia Magyarországon hivatalosan nem lehetett megemlékezni. A nép azonban évente rendszeresen megünnepelte. Ez a kettősség talán szimbóluma is lehetne a dualizmus kori Magyarországnak. Szabadkán sem ünnepelték meg a forradalom és szabadságharc napját, a kaponyai csata áldozatainak emlékművére is ötven évet kellett várni. Magyar oldalon az elesettek között legmagasabb rangja Paganini József olasz tüzer őrnagynak volt. Mellette életét vesztette 11 koronaőrési honvédgránátos és az V. zászlóalj 9 katonája, valamint 2 Kiskun szabadsapatbeli vitéz. Az áldozatok nem lettek egy sírba temetve, így a koszorúzást szimbolikusan a legmagasabb rangú tiszt sírjánál tartották meg. Így megemlékeztek a szabadságharcról, meg nem is.

A szocializmust követő demokratikus változások után ez a kettősség továbbra is fennállt. A magyarság körében a Paganini-sír megkoszorúzásának szokása elevenedett meg. Később a Kossuth-szobor felállítása után a megemlékezések ide fókuszáltak.

Paganini valójában egy magyar szolgálatban harcoló olasz zsoldos volt. Kossuth pedig a magyar országos szintű nagyság. A kettő között hol vannak a szabadkaiak? Ki volt az 1848–49-es események szabadkai vezéregyénisége? Országos szinten ezt a szerepet Kossuth Lajos töltötte be, Szabadkán pedig Szpelletits Bódog vagy Félix fiatal ügyvéd. Az első naptól önzetlenül küzdött a forradalom oldalán. Kossuth, látva elhivatottságát, kormánybiztosnak nevezte ki. Szpelletits mindent megtett a győzelemért. A városra kivetett hadisarcot az utolsó szemig behajtotta. A kaponyai csata előtt kardlappal zavartatta vissza a városból a menekülő előkelőségeket a polgármesterrel az élen, ezzel döntő szerepe volt a győzelem kivívásában. Nála a cél szentesítette az eszközt. A megsarcolt város birtokosai szorosan tiltakoztak Kossuthnál a kormánybiztos ellen. Az öné-

deikeket védő birtokos gazdák és az elhivatott Szpelletits küzdelmének a világsi fegyverlettel vetett véget. A kormánybiztos Amerikába menekült, ahonnan az amnesztia kihirdetése után tért haza. Szabadkára azonban nem jött vissza, 1890-ben Tata-tóvárosban halt meg. Haláláról csak a Szabadkai Hírlap emlékezett meg, egy nyúl farknyi cikk erejéig. Egy tipikus esete annak, hogy senki sem lesz próféta a saját hazájában.

Sem a Bach-korszak, sem a kiegyezés nem változtatta meg a város társadalmának összetételét. A forradalom előtti birtokos gazdák vagyonuknak köszönhetően a kiegyezés után is megőrizték meghatározó szerepüket. Nem szívesen emlékeztek vissza a forradalom napjaira és a keménykező kormánybiztosra, így emléke gyorsan feledésbe merült. Pedig Szpelletits Bódog volt Szabadka Kossuthja. Ő az, akiről az első helyen meg kellene emlékeznünk a szabadságharc és forradalom kapcsán. Szülőháza a Kosztolányi színház mellett volt, megérdemelne egy emléktáblát és minden évben március 15-én ünnepélyes koszorúzást. Ezzel tar-
tozunk neki.

Kukucsakáló

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Bolyos Miklós** (1991) zenei szerkesztő (Újvidék)
Brenner János (1985) szerkesztő, tanár (Újvidék–Szabadka)
Fehér Miklós (1994) író, újságíró (Zenta)
Kanyó Ervin (1976) képzőművész, tanár (Szabadka)
Károsi Panni (1988) szakíró, újságíró (Zenta)
Latak C. István (1967) újságíró, szerkesztő (Zenta)
Mezei Zsófia (1984) újságíró (Zenta)
Mészáros Anikó (1987) író, szervezőtitkár (Zenta)
Mészáros Zoltán (1969) történész, főlevéltáros (Szabadka)
Mihályi Katalin (1961) újságíró, szerkesztő (Szabadka)
Móra Regina (1977) költő, magyartanár (Szabadka)
Nagy Kiserős Melinda (1967) építőmérnök (Szabadka)
Patyerek Réka (1996) kritikus, az Újvidéki Egyetem BTK Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékének hallgatója (Kishegyes)
Toldi Rita (1991) egészségügyi dolgozó (Zenta–Mortimer)
Törteli Réka (2000), a zentai Bolyai Tehetség gondozó Gimnázium képzőművészeti szakos tanulója (Zenta)
Vass Géza (1959) történész (Szabadka)
Zalán Tibor (1954) író, költő (Budapest)

Lapszámunkat **Tóth-Kovács József** munkáival illusztráltuk.

KÖZÖS SORSKÉRDÉSEINK NYOMÁBAN

Tavaly a Forum Könyvkiadó Intézet kiadásában megjelent Bálint Sándornak, a Magyar Szó egykori igazgatójának, fő- és felelős szerkesztőjének, a napilap Kilátó című társadalomtudományi, irodalmi és művészeti melléklete szerkesztőjének *A közös sors felelőssége* című interjúkötete, amelyben a szerző – öt fejezetbe rendezve – negyven vajdasági, szerbiai, magyarországi, romániai és szlovákiai akadémikust, egyetemi tanárt, irodalomtörténészt, író, költőt, tárcairót, műfordítót, nyelvészt, színművészt, színházi rendezőt, szociológust, demográfust, minisztert, miniszterelnököt és köztársasági elnököt szólaltat meg. A majd hatvan írás a napilap hasábjain látott napvilágot 1977 és 1997 között.

Ahogy arra a bevezetőben utaltam, a könyv jeles szemlélyiségekkel készült szövegeket tartalmaz, „interjúfolyamként” szerveződve. Mint szerkesztőt gyakran foglalkoztat a kérdés, vajon mi viszi rá a szerzőt, az újságíró arra, hogy felkutassa egykori írásait, s hogy ezeket a mai kor olvasói elé tárja. Sándor miben ragadná meg kötetének aktualitását?

– Habent sua fata libelli – szól a latin mondás, vagyis: a könyveknek is megvan a maguk sorsa. Nyilván az írásoknak is, amelyek a könyvekben szerepelnek, s azoknak is, amelyek könyv formájában soha meg nem jelennek, folyóiratok vagy újságok lapjain porosodnak, s ha nem digitalizálják őket, akkor az idő múltával e lapokkal együtt lassan szétporladnak.

Ami a kérdést illeti, a konkrét írások felkutatása esetemben nem jelentett különösebb gondot, azon egyszerű oknál fogva, mert annak idején, rögtön a megjelenésüket követően, félretettem őket egyrészt az interjúalanyok jelentősége, másrészt az elmondottak, megnyilatkozások súlya, tartalma okán. A fiókban, dossziékban, irattartókban összegyűjtött szövegek átlapozása, majd újraolvasása közben olyan érzésem volt, mint ha egy kor művelődéstörténetének, társadalomtörténetének, politikatörténetének, sorstörténeteinek

Bálint Sándor

a részletei elevenednének meg, s mire az interjúkat időrendi sorrendbe raktam, és egy erőteljes válogatást is elvégeztem, úgy gondoltam, ezeknek a szövegeknek sokkal nagyobb a súlyuk annál, semhogy a latin mondás egy másik értelmezése alapján is – a könyveknek, ezzel együtt az írásoknak is megvan a maguk végzete – előbb-utóbb egy papírfeldolgozóban érje utol a végzetük.

Az időszerűséget az összes szöveg dokumentumjellege is megadhatja, de reményeim szerint a figyelmes olvasó rájön arra, hogy a jugoszláviai magyarságnak, a kor szóhasználatával élve, ennek a nemzetiségnek a kultúrája, irodalma, művészete, politikai gondolkodása többé-kevésbé beépült a korabeli Jugoszlávia többségi nemzetébe, a szellemi életébe. Vagy ahogy az a kötet előszavában megfogalmazódott, az interjúfolyamon keresztül szembeötlővé válnak azok a sajátos értékek is, amelyek egyértelművé teszik, hogy a jugoszláviai magyar kisebbségi tudományos gondolkodás, irodalom, művészet és kultúra, adottságaihoz és lehetőségeihez mérten, sajátos értékekkel képes gyarapítani mind az egyetemes magyar tudományos szemléletet, irodalmat, művészetet és kultúrát, mind annak a társadalmi közösségnek a tudományos, irodalmi, művészeti életét és kultúráját, amelyhez a történelmi szituáció révén tartozik.

Röviden szólva az aktualitásról azt érdemes elmondani, hogy az interjúalanyok olyan eredményekről, értékekről, gondokról, problémákról beszélnek, amelyeknek azon túl, hogy rendkívül tanulságosak, komoly üzenetértékük is van.

Ha a kötet szerkezetéből indulunk ki, szembetűnik, hogy első fejezete, a nyitánya, a Bori Imrével és Szeli Istvánnal készült hat-hat interjú tartalmazza. Miért tartotta fontosnak ily módon kiemelni őket? – Ha persze a „kiemelés” szó elfogadható ebben a kontextusban...

– Két akadémikus irodalomtörténészünk a hatvanas évektől aktív korszakuk végéig egyetemi tanárként és tudományos kutatóként generációkat nevelt az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén.

Nyilatkozataikból kitetszik, hogy a tanári és a kutatói munka mellett volt véleményük a jugoszláviai magyarság közéletének a sorsfordító kérdéseiről is. Nem csupán az én álláspontom, hogy e két egyetemi tanár, irodalomtörténész a maga idejében, alkotótevékenysége csúcán, nagyon sok tekintetben megkerülhetetlen személyiség volt.

Nem mehetünk el szó nélkül írónk, költőink, tárcairónk, műfordítóink műhelyében tett „látogatásai” mellett sem. A jugoszláviai magyar kultúra ezen ismert alkotói, művészei felé hogyan fordult a figyelme?

– A Magyar Szó kultúrrovatának újságírójaként, helyettes szerkesztőjeként, majd a Kilátó szerkesztőjeként eltöltött tíz év alatt szinte mindegyik írónkkal, költőnkkel, képzőművészünkkel, nyelvészünkkel, szociológusunkkal, politológusunkkal és reáltudósunkkal munkatársi kapcsolatba kerültem. Gyümölcsöző együttműködést sikerült kiépítenem számos hazai, magyarországi, romániai, csehszlovákiai és Nyugaton élő alkotóval.

Ha már munkatársi kapcsolatot, együttműködést említ, nem kerülhetik el a figyelmünket a színházi szakemberekkel folytatott beszélgetései sem, amelyekben – mint utal is előző válaszában – „átlépi” az akkori Jugoszlávia „határait”: az egész Kárpát-medence oktatási-tudományos-politikai-gazdasági közege, kor- és kórképe, az ebben a komplex közegben élő értelmiségiek, politikusok helyzete-álláspontja is élesen körvonalazódik. Milyen tanulságokat vont le e beszélgetésekből, és hogyan építette ezeket bele a vajdasági értelmiségekkel készült interjúiba?

– Úgy érzem, nem nagyon kellett megerőltetnem magam ezeknek a neves személyiségeknek a kötetbe sorolásával. Annál kevésbé, mivel ezek a kiváló rendezők, színművészek, társadalomtudósok a vajdasági közönség előtt is bemutatkoztak. Ugyanakkor bizonyos társadalomtudományos témák, illetve az élethelyzetek hasonlósága, párhuzamossága olyan következtetések levonására is alkalmat adott, hogy a kisebbségi sorban élő magyarokat azonos sorskérdések sújtják, bárhova is szakította őket a történelem. Az adott szituációban mindegyik leszakított nemzetiség képviselői tudatában voltak, hogy másra nem támaszkodhatnak, mint a saját fogyatkozó népességükre. A kisebbségi sorban élő, alkotó értelmiségi, tudós, irodalmár és művész számára elevenbe vágó kérdés volt és maradt annak a nemzetiségnek a sorsa, amelyhez élete végéig maga is tartozott és tartozik.

Mondanom sem kell, hogy a Haring Györggyel való találkozás vagy a Kozák Andrással folytatott röpké beszélgetés valósággal élményszámba ment, de semmivel sem volt kisebb jelentőségű a magyarországi és a hazai tudósokkal, irodalmárokkal, művészekkel való remek együttműködés.

Úgy fogalmaz, hogy írásai „szerepe” gyakran a figyelemfelkeltés; törekszik „a szűkebb vagy a tágabb közvélemény” figyelmét felhívni a 90-es évek vérzivataros időszakában tengődő vajdasági magyarokat ért nyomásgyakorlásokra. Hogyan tapasztalja: akkoriban elérte ezt a célját? S ezen írások fényében ma hogyan ragadható meg „közös sorsunk” alakulása?

– Az írások, illetve interjúk, beszélgetések figyelemfelkeltő szerepe azokban az időkben életbevágóan fontos volt. Gondoljunk csak bele, a kilencvenes évek délszláv háború és az albán kérdés kiéleződésének, majd a maradék Jugoszlávia bombázásának az ideje volt. Ezek az események olyan helyzetet produkáltak, amelyben a civilizált világ fegyverrel volt kénytelen beavatkozni az egyetemes civilizációs értékek további semmibevételének a megakadályozása érdekében.

Ebben a helyzetben a vajdasági, a baranyai és a szlavóniai magyarság önhibáján kívül a pusztá megmaradás határára sodródott. Ekkor már a Magyar Szó főszerkesztője voltam, és nemzetközi diplomáciai kapcsolatok kiépítése révén, hathatós anyaországi odafigyelés és támogatás eredményeként, még az ENSZ Biztonsági Tanácsa is foglalkozott a napilap helyzetével, ugyanis a lap megjelenését az alapító a háborús expanziós politika közepette teljesen el lehetetlenítette.

Ha feltesszük a kérdést, hogy mi értelme volt, akkor csak annyit mondhatok, hogy amikor koppant a csákány, nem hullott le a nevedről, nevünkről az ékezet – hogy Márai Sándort parafrázáljam.

El lehetett volna futni, cserben hagyni a szerkesztőséget, a barátokat, az ismerősöket, az olvasókat, de a magam részéről ezt árulásként éltem volna meg. Isten azért teremtett erre a helyre, hogy itt legyünk otthon benne, mondhatnám szabadon Tamási Áronnal. Akkor úgy éreztem, azt kell tennem, amit tettem, hogy ez az otthon, mindannyiunk otthona, valahogy megmaradjon. S ma sincs más feladatunk, mint tenni a dolgunkat, mert az egyszerű kétkezi munkás, az író, a költő, a művész, a tudós a saját munkájának a felelősségteljes elvégzése révén járul hozzá ahhoz, hogy a „közös sorsunk” valóban közös maradjon, s ami van, ne hulljon szét darabokra, hogy egy újabb költőnk, József Attila gondolatát idézzem.

Brenner János

Maradva annál a ténynél, hogy egy igen kilátástalan, tragikus miliőben volt a Magyar Szó igazgatója, fő- és felelős szerkesztője, s annál a ténynél is, hogy a kötetbe került írások körülbelül egyharmada a 90-es éveket öleli fel – arra lennék kíváncsi, hogyan tudta, tudták átvészelni ezt a korszakot? Mi tartotta Önben a reményt?

– A reményt az igaz ügy szolgálata adta, amiben nagyon sok minden benne volt. El kellett viselni a halálos fenyegetéseket, az üldöztetést, a kiéheztetést, a megaláztatást... Azt hiszem, azok, akik a fenyegetések mögött álltak, nem számítottak arra, hogy a Magyar Szó a semmiből is megjelenik hetente kétszer, s hogy a szerkesztőség vállalja egész nemzetrészünk, a vajdasági magyarság sorsán való osztozást. Ma is úgy gondolom, megérte!

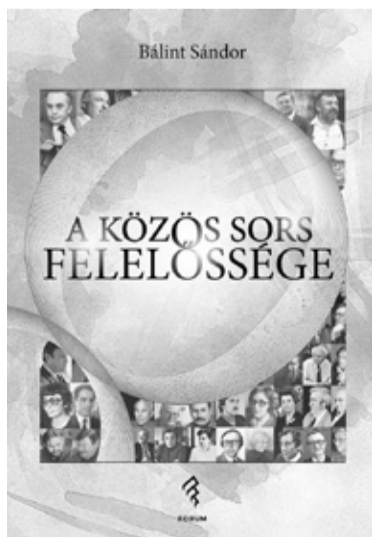
Békésebb vizekre evezve, visszatérve a jelenhez: miként fogadta a hírt, hogy könyve a tudományos és értekező prózai művek, szakkönyvek, felsőoktatási kiadványok kategóriájában a legszebben gondozott kiadvány díját nyerte el idén januárban a magyar kultúra napjának délvidéki központi ünnepségén? Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a könyv fotóanyagát Dávid Csilla válogatta.

– A könyv díjazása nagyon megörvendeztetett, de annak tudatában, hogy a szerkesztővel milyen kiválóan együtt lehetett működni, s hogy mekkora felelősséggel gondozta a kéziratot, hogyan formálta meg ezt a könyvet, mondhatnám azt is, hogy az elismerés nem meglepő. Mégis örülök, hogy a könyvnek van utóélete, mert ez is azt jelzi, hogy a csapat – beleértve természetesen a műszaki szerkesztőt és a fotóanyag válogatóját is –, amely ezt a kiadványt létrehozta, jó munkát végzett.

Ha jól tudom, készül egy újabb kötet is. Mit árulhat el ezzel kapcsolatban? Kötődni fog az előzőhöz?

– Következő könyvem, reményeim szerint, *Gyerek híján nincs iskola* címmel fog megjelenni. Rengeteg adat szerepel benne, amelyet sok tekintetben fel lehet használni. A könyvbe gyűjtött szövegek iskolázatásunk egy szeletét, az 1977-től 1990-ig terjedő időszakot mutatják be, különös tekintettel a kisebbségi oktatás és nevelés helyzetére. Az az időszak ez, amelyben a korábban kiterjedt és sokrétű (kisebbségi) iskolahálózat, az oktatásügy reformja ürügyén, alapjában véve szinte teljességgel szétzilálódott.

Köszönöm a beszélgetést, s bízom az új kötet mielőbbi megjelenésében!

A kötet borítója (könyvterv: Lackó Lénárd, fotóválogatás: Dávid Csilla)

képzőművészet

KINCSEKEL TELI TÉR

Elképzelte vajdasági kirándulás Tóth-Kovács József festményeinek világában

Kanyó Ervin

Utazásra invitálnám most a tisztelt olvasót, egy nem szokványos utazásra: a vajdasági életérzést őszintén, hitelesen felmutató festői világba indulunk. Az előérzetem azt sugallja, intenzív képi élményekben lesz részünk, ha jól megfigyeljük az elénk táruló festői univerzumot. Úgy érezhetjük, ismerős arcokkal, emberekkel találkozunk a képeken. Időközben akár megpihenhetünk egy-egy könnyedebb témánál is, hogy aztán ismételten kitérőt tegyünk a történelemben a művészet élményt, energiát közvetítő erejének segítségével. Tóth-Kovács József rendkívüli festményei azt sugallják nekem, hogy ha kellően elmélyült figyelemmel, nyitottsággal és érdeklődéssel szemléljük, hihetetlenül más fényben, színben tűnhet fel számunkra a megszokott. Vissza-visszatérő képi témája a – legalább ezerszer látott és esetleg negatív címkékkel teleaggatott – vajdasági létbe „ragadt” vidék lakója. Már-már szemérmesen azt hisszük, ismerjük ezeket az embereket, arcokat. Mintha hozzátartozóink lennének az alkotások szereplői. Ha kételkedünk is, nem tudjuk hová tenni azt a felismerést, hogy miért kell ezeket a „közönséges” témákat vázra vinni. Kissé vakmerő ötlet például a disznóvágást a művészet dimenziójába emelni. Arra gondolunk: mi a csudának kell ezt megfesteni, mi ebben a szép?

Egy művésznek nemcsak hogy megengedhető, de el is várható tőle, hogy másként vélekedjen a szépről, mint az átlagember. Erre van érzékenysége, erre készül, és ezt tanulja éveken keresztül: hogy eljusson egy olyan megfogalmazáshoz, amely érzelmeink (érzelmeink, értelmünk) által mélységeket és magasságokat érint. Tóth-Kovács József festményei talán legjobb példái ennek. Itt a vidékünkön éppen ehhez a képi élményhez kell bátran hozzányúlania a művésznek, ott, ahol a „szép értékekből” hiány van, viszont annál több a ragados sár, a minden résben ott lapuló piszkoló por.

Éppen a művészet az, amely minderre kíváncsi és érdeklődő. Ami a beavatatlan szem számára érdektelen siralomvölgy, a

Bacchuszka

művészet számára kimeríthetetlen, végtelenített, kincsekkel teli tér. Meg lehet kockáztatni azt a kijelentést, hogy Tóth-Kovács József alkotásai lehetőségeket, kapcsolódási pontokat kódolnak álmaink, emlékeink, tétova gondolataink, görccseink, személyes és kollektív történeteink kusza halmazában. Talán vállalhatóbb, táplálódóbb, színesebb közegé válik ezáltal a megszokott tér. A minket érő képi impulzusokat egy bámulatosan biztos kezű, virtuóz festői technikákkal jól bábó művész követte el. Ki ez a festő?

Már gyerekkorában erős késztetést érez a rajzolásra. Meghatározó képzőművészeti útmutatásokat kap a legendás óbecsei rajztanárától, Skrabány Vikortól. Hamarosan az újvidéki Bogdan Šuput iskolában folytatja tanulmányait. A biztos rajztudását, tehetségét felismerik a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetemen is, ahova 2003-ban felvételt nyer. Ott csiszolja tovább mesterségbeli tudását. Még az egyetemi diplomakiál-

lításán meghatározza azokat a sarokpontokat, melyek azóta is megmutatkoznak opusaiban. Az egyetem befejezése után Csongrádon otthonra lelő fiatalember kitartó és szorgos alkotómunkába kezd. Az ott készült festményei a számunkra ismerősnek tűnő síksági, mondhatni, magyar vidék szereplőit, aktuális és történelmi lakóit mutatják be. Ezek keverednek gyermekkor helyszíneinek, a vidéki Tisza menti kisváros, Óbecse emlékképeinek ismerős arcaival. Mindezt alapos festői tudásával realista módon mutatja be. Zavarba ejtően pontos képi ábrázolásához fényképeket is felhasznál, ami teljesen elfogadható és érthető. Ezzel a festői technikával tökéletes képi ábrázolást, kiszámított, anatómiailag pontos leírását adja témájának. Izgalmas, izzig-vérig igényes munkák gyönyörűsége szemlélésén időzhetünk. Látszólag egyszerűen értelmezhető, félreérthetetlenül átlátható, meggyőző festményekről van szó. De talán éppen ez ébresztheti fel bennünk a ki-

váncsiságot! Haladjunk lassan tovább a felszíntől a tartalmi dimenziók irányába. Több festményen belekapaszkodhatunk egy-egy feszültséget sejtető szálba, erővonalba. Ezt éppen a kidolgozás minősége és a témaválasztás kapcsolatában jelentkező ellentét sugallja. Tóth-Kovács József témaválasztása mindenképpen magában rejt a mélyebb tartalmat, magyarázatot is. Mintha valami láthatatlan erő húzná be a szemlélőt a kép mágikus erőterébe. A feszültség, amely a mű születése folytán vélhetőleg áthatja az alkotót, mintha ez az erő-élmény tartaná markában a kép szemlélőjét is. Egy híres montenegrói zenész gondolata jut erről eszembe: először az alkotót kell, hogy eltöltse az alkotás öröme, hogy a műve ugyanezt az élményt közvetítse a befogadó felé. A művészi feszültséget a virtuóz, ügyes, magabiztos ecsetkezelés még inkább katalizálja. Így válnak meggyőző festői élménnyé a vajdasági „perifériára szoruló” átlagos kisemberek, életérzések, élethelyzetek. A helyi színek tágabb értelmezését kapjuk meg Tóth-Kovács Józseftől. A 19. századi impresszionistákig a couleur locale volt a legmeghatározóbb a színekkel kapcsolatos ábrázolásban. A helyi színe – ezt vélem felfedezni egyik-másik festményén. Esetünkben a képi impulzust nem a szó szoros értelmében vett színek tónusai adják, hanem az ismerős arcok, a figurák. Embereket látunk a képeken, akik nemrég még itt jártak közöttünk, fogadtak bennünket mosolygós, érdeklődő tekintettel, ahogy megérkeztünk rokonlato-

gatóba nagyszüleinkhez, nagynénénkhez, unokatesóhoz. Felélednek sokunkban a közös családi összejövetelek hangulata, a rokon körben elfogyasztott, aransárgán gyöngyöző vasárnapi tyúkhúsleves, kanalak csörgése, hangosodó, halkuló, tréfás, néha élces megjegyzések, vihogások a nagy megerített asztalnál. Vagy amikor gyermeki szemmel rácsodálkoztunk az udvaron kapirgáló tojtyúkra, megsimogattuk a lábunkhoz dorombolva simuló Cirmist, esetleg szemtanúi, résztvevői lehetünk a rokonság apraját-nagyját megmozgató, sürgő-forgó disznótornak. Képeinek látványát lelkii dimenzióból tolmácsolva azt is mondhatnám, szinte mágikus ellentétes erők ütköznek össze azáltal, hogy a mulandó és közönséges, hétköznapi emberi pillanatok itt az örökkévalóságba emelkedés illúzióját keltik. Emiatt aztán kiérződik belőle az abszurd, az ironia és a humor is. Azt is mondhatnám, hogy a hétköznapiból formálódik a kozmikus örökkévalóságba kíváncsító létérzés. Tóth-Kovács József a felejtésre ítéltetett, jelentéktelen és éppen ezért nem értékelt, hétköznapiságból előbújó létmorszákat tartja fontosnak, azokat valorizálja. Nem idealizálva, kicsinyes pátosszal elénk tárva, hanem őszintén vonultatja fel a képein. Eszembe jut egy élmény, illetve többszöri élmény, amikor a vidéken szárnyát bontogató művészpallántát az alapján vizsgáztatták, tud-e lovat rajzolni, vagy sem. Tóth-Kovács József lovas képeit szemlélve, gond nélkül átmenne ezen a vizsgán. Nagyon híres festmények születtek

A Lovas I. festése közben

Homage a Dienes Gábor – Borulátó

a lovakról a régi időkben. Théodore Géricault szenvedélyesen szerette a lovakat, még a fényképek kora előtt. Az egyik legpontosabb kezű impresszionista festő, Degas is egész sor festményt készített ezekről a nemes állatokról. Tóth-Kovács József a nagy elődök precíz ecsetvonásait követve örökíti meg a lovak testének bársonyos villanásait, a fények reflexeit. Nem újít e témában, konokul, pontos ecsetvonásokkal dolgozik. Mint kiderült róla, ahogy a vidékhez ragaszkodik, úgy a lovakhoz is mély kötelek fűzi. Szenvédeyes lovas, a lovak kultúra szakavatott értője.

Alkotói vágya, alkotni vágyása, úgy tűnik, más művészi területekre is elcsábította a fiatal festőt, említést érdemelnek a szobrai, kisplasztikai is. Nem akárkitől: Dudás Sándor egykor Topolyán élő szobrásztól tanulta el a szobrászkodás szakmai fortélyait, mint látjuk, szintén nem eredménytelenül. A realis-

ta ábrázolást tükröző Liszt Ferenc-mellszobortól a fa textúráját, a tömegek drámai kombinációját egységbe tömörítő szürrealis jellegű feszületig.

A legnagyobb mesterek nyomdokait követő bravúros technikai tudása irigylésre méltó. Az európai festészet nagyjából a 19. századig az empirikus, vagyis tapasztalati ábrázolásmódot követte, mígnem a modernek szakítottak a több évszázados hagyománnyal, megteremtve a szintetizáló absztrakt, elvont, enformel stb. képi ábrázolást, amely véget nem érő gazdag variációban tárta/tárja elénk az izgalmas képi impulzusokat, megfajtásra váró képi szerkezeteket, jobban követve egy belső ideát, a nagy ötletet, víziót vagy éppen spontán véletleneket, mintsem a külső látvány másolását. Tóth-Kovács József festészete azt a lehetőséget keresi, vajon ebben a modern világban van-e helye a klasszikus értékek, tech-

nikák virtuóz megjelenítésének. Életképek, állatképek, zsáner, a falu, a falusi emberek mindennapi, közönséges pillanatai, amelyeket kiragad a mulandóságból, a jelentéktelenségből, a biztos elmúlásból. Úgy tűnik, nem sokat gondolkodik a „lehet – nem lehet” kérdéséről. Határozottan alkot, dolgozik, a vidéket választja, mely sokak számára nem menő, nem modern, nem fenszi. A „*vidéki lét kitörölhetetlen nyomot hagy festészetén*”, írja egy róla szóló méltatásában Nátyi Róbert. Túlzás lenne azt állítani, hogy más festők nem követnek el ilyen próbálkozásokat, egyre több fiatal festő akad, „*akik tudatosan mernek »korszerűtlenek« lenni*”. Tóth-Kovács József festményeinek láttán megállapíthatjuk, hogy talán nem más ez, mint egy fiatal kimagasló tehetség művészi útkeresése a múlt-jelen-jövő kapcsolódási lehetőségeinek izgalmas atmoszférájában, világában.

A rajzi és festészeti alapok elsajátításában meghatározó szerepet játszott Skrabány Viktor óbecsei festőművész. 1999-ben Újvidéken felvételizett a Bogdan Šuput Formatervezői Szakközépiskola festő szakára, ahol Tilić és Grković professzorok osztályában folytatta tanulmányait. 2003-ban érettségizett, és ugyanebben az évben felvételt nyert a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő szakára. Festészetének kialakulásában döntő szerepet játszottak mesterei, Nagy Gábor és Kósa János. 2009-ben diplomázott.

1996-tól számos kiállításon és művésztelepen vett részt Szerbiában, Magyarországon és külföldön.

Festményei megtalálhatók jelentős hazai és nemzetközi gyűjteményekben, valamint murális munkái megtekinthetők a kuco-riai, az óbecsei és a nagybaracskai templomban.

TANULMÁNYOK

Magyar Képzőművészeti Egyetem, festő szak, Budapest (2003–2009)
Bogdan Šuput Formatervezői Szakközépiskola, Újvidék (1999–2003)

DÍJAK

Katona Kiss Ferenc és Neje, Túrú Júlia-díj (I.) (2012)
Pannoncolor-díj (2009)
Nagyidai Nagy Lajos-díj (2004)
Az újvidéki Mezőgazdasági Kar II. díja (2002)

KIÁLLÍTÁSOK

- A Magyar Kultúra Alapítvány csoportos tárlata**, Budapest (2004)
- Magyar festészet napja, csoportos kiállítás**, Fonó Budai Zeneház, Budapest (2005)
- Múzeumok Éjszakája, csoportos kiállítás**, Fonó Budai Zeneház, Budapest (2005)
- Egyéni kiállítás**, Budapest, Zongoraszálon (2007)
- Terepgyakorlat, csoportos kiállítás**, Pécs (2008)
- Boldogasszony című csoportos tárlat**, Forrás Galéria, Budapest (2010)
- Magyar művészet című kiállítás**, Kínai Szépművészeti Múzeum, Peking (2011)
- Önálló kiállítás**, Prohászka István terem, Somorja, SK (2012)
- Dunart.com szimpózium**, Somorja, református templom, csoportos kiállítás (2012)
- Csongrádi művészek csoportos kiállítása**, Csongrád Városi Galéria (2012)
- Start Pleinair csoportos kiállítás**, Szeged-Budapest (2012)
- A nemzetközi alkotótábor csoportos kiállítása**, Óbecse, Kör Galéria (2013)
- A TAKT nemzetközi művésztelep csoportos kiállítása**, Temerin (2013)
- Csoportos kiállítás**, Sümeg, Püspöki Palota (2013)
- A Plein Air nemzetközi művésztelep csoportos kiállítása**, Csongrád, Városi Galéria (2013)
- Magyar festészet napja**, csoportos kiállítás, Szolnok (2013)
- Temerinből a világ**, csoportos kiállítás, Pepper Art Projects, Budapest (2013)
- A TAKT nemzetközi művésztelep retrospektív csoportos kiállítása**, Art IX-XI Galéria, Budapest (2014)
- A Szolnoki Képzőművészeti Társaság kiállítása**, Szolnoki Galéria (2014)
- Itthon-Otthon**, önálló kiállítás, Jászberény (2015)
- A Nemzetstratégiai Kutatóintézet Kárpát-haza Galéria Boldogasszony című kiállítása**, Budapest, Gyimesfelsőlak, Csíkszereda, Székelykeresztúr, Kézdivásárhely, Székelyudvarhely (2015)
- A Délvidéki életképek című önálló kiállítás**, Béres-székház, Budapest (2016)
- A 3. Mehmet Nuri Göçen művésztelep kiállítása**, Kuşadası, Törökország (2016)
- 1st International Selçuk Stork and Natural Life Festival csoportos kiállítás**, Selçuk, Törökország (2016)
- A Nemzetstratégiai Kutatóintézet Kárpát-haza Galéria Boldogasszony című csoportos kiállítása**, Kolozsvár, Szováta, Sepsiszentgyörgy, Tusnádfürdő, Szentegyháza (2016)
- Csongrádon élő képzőművészek csoportos kiállítása**, Helios Galéria, Temesvár (2016)
- Önálló kiállítás**, Békéscsaba (2016)

EMBERKÖZPONTÚ VÁROSVÉDELEM

Nagy Kiserős Melinda

A Szabadkai Népszínház régi-új homlokzatáról óhatatlanul eszünkbe jut az épület újraélesztésének előttünk álló feladata. Konceptiókban kell gondolkodni, ha egy méreteiben impozáns közösségi helyet építünk – itt nemcsak maga az épület, illetve energia fenntarthatóságára gondolok, hanem arra is, hogy ez fontos szempontja a városközpont élettel való megtöltésének. Közvetetten ennek a folyamatnak a része a Zöld szökőkút rehabilitációja. A 2014-ben nyertes pályázatot helyezük erre a felületre, megnyitjuk a teret, és lehetőséget adunk egy másfajta közösségi esemény jelenlétének – a szabadtéri színházelőadásnak. Építészetileg nagyon fontos foglalkozni a kihasználatlan terekkel, melyeknek új tartalmat adva, a lakosság bevonásával és igényeiket meghallgatva, megújult tereket kapunk. Ilyen lehet a Raichle Ferenc park és néhány, a külvárosi részekben található park, illetve más kihasználatlan tér is.

A Korzó épületeit látva feltehetjük a magántulajdon és a közösségi érdekeket képviselő örökségvédelem között feszülő ellentét problémakörére vonatkozó kérdéseket, mint például azt, mit lehet tenni akkor, ha a tulajdonos nem hajlandó részt venni a műemlékvédelmi munkában (esetleg anyagilag indokolt okokból), vagy netán önállóan átfesti homlokzatát véletlenszerű színválasztással. A város részéről már korábban voltak kezdeményező lépések a látványos homlokzatok közös felújítására – a költségek felét a város magára vállalta. Több épület homlokzata megújult ebben az időszakban, ornamentikái teljes díszükben helyükre kerültek, a homlokzatok pedig eredeti színüket kapták vissza, mostanság ez teszi vonzóvá a Korzón levő

híres épületsort. Az Arany Bárány Szálló (volt Hadseregotthon) mellett elhaladva, tehát még az utca közepéig sem érve a fent leírt összes probléma látható: összevissza festés, vagyoni jogi problémák. Ha bekukkantok az épület melletti, Vuk Karadžić nevét viselő kis utcába, megjíjdek. Alig tettem meg száz métert a kivételes építészeti csodától (Városháza), és olyan rendezetlen városrészbe botlok, amely mellett nem mehetek el szó nélkül.

„...az urbanizáció új felfogásaként az épített környezet kontinuitásának igényét, a város egyedi karakterének megőrzését, a települések nemzeti jellegzetességeinek erősítését, végül a történeti városrészek megőrzésének, helyreállításának és rehabilitációjának a településfejlesztési folyamatba való beágyazását.” (Horler)

Reménykedem, hogy az ide látogató turista tényleg nem gondolja, hogy ezen kicsiny utca a mi nemzeti jellegzetességeinket tükrözi – vagy mégis? A beton virágtartók, melyekben a tavalyi szemetet őrizgetjük, akárha az örökségünk része lenne, az összevissza parkoló autók lehetetlen labirintusa után kiérek a parkoló előtti térre, és elámulok. Jobbra tekintve látom azt a fajta urbanizációt, mely valójában nem létezik: saras átjáró (vagy udvar), egy ház jellegű építmény, mely ott éktelenkedik és bomlik a térben.

Ebben az összefüggésrendszerben a védett (védendő) örökségi érték egy „nem megújuló” erőforrásunk. Erőforrásról van szó, mivel a kultúra identitásunk alapját képezi, tehát meghatározza, akik most vagyunk. Reménykedem, hogy van olyan pozitív elmozdulás és akarat, amely városközponti beteg tereinket begyógyítja,

olyan tartalmat adva, melyek a közösség hasznára válnak, és – nem utolsósorban – nevelő hatásúak. Ilyen közösségi nevelő hatás az a törekvés, amely magántulajdonban levő védett, műemlék épületeket felújít, rámutatva polgári kötelességünkre: ha ilyen épületben lakunk, az azzal jár, hogy az ablakunkat befestjük, a cserepet kicseréljük, és a homlokzaton levő díszeket nem lecsupaszítjuk, hanem teljes szépségükben helyreállítjuk. A tények sajnos azt mutatják, hogy az emberek, kevés kivétellel, előnyben részesítik a rövid távú hasznot a hosszú távúval szemben, a saját érdekeiknek alárendelik – az őket is érintő – közösségi érdekeket. A tudatos városlakót meg kell alkotnunk, nevelnünk kell, tehát az egyik feladat kétségkívül a párbeszéd, ismeretterjesztés, tudatformáláson, tudatosságfejlesztésen alapuló kommunikáció, akár a marketing bevetésével is.

Az épülő Népszínházunk mögött található az Ivo Vojnović utca. Ha egy szép napon lekerül az építési területet jelölő kerítés, furcsa kis utca jelenik majd meg. Gondolnunk kell az utcák jelentőségére, arra, hogy hihetetlen hatásuk van egy város összképének kialakítására. Ha magas épületek keskeny utcácskába ékelődnek, az összhatás, ha nem tervezünk tudatosan, sötét, nem biztonságos hangulatot áraszt. A tudatos tartalomtervezés kapcsán sajnos meg kell állapítanunk, hogy csöbörből vödörbe kerülünk, a különféle fogadóirodák lassan, de biztosan felváltják a hihetetlen mennyiségű bankot, a szecessziós városközpontban karácsonyfa-villogókat idéző reklámokat alkalmaznak a védett épületeken, a kirakatokat – teljességgel elfogad-

hatatlanul – besötétítik. Vannak viszont jó példák is, melyek esztétikailag teljesen a városképbe illő kirakatokkal a polgárokat arra készítetik, hogy betérjenek egy-egy üzlethelyiségbe. Feladatunk az is, hogy a városközpontban levő üzlethelyiségeket a vállalkozók belakják, élénkítve így a központban levő üzleti vérkeringést.

A Dimitrije Tucović utcából haladva a Subota Vrlic utca felé, fel kell hívnunk a figyelmet a valamikori Fekete-fürdő állapotára. Az épületátalakítás alapesete a rekonstrukció, vagyis korszerűsítés, felújítás, ahol funkcióváltás nélkül, a megváltozott, mai igényeknek megfelelő épület kialakítása a cél. Milyen kár, hogy ebből az épületünkben mára egy igazi patkánytanya maradt. Elgondolkodtató, hogy egy város miként tudja életben tartani azon épített kultúráját, mely romba dőlt. Olyan épületet kell a helyére építeni, amely valamilyen módon tükrözi az egykori tevékenységet, például hotel, panzió, melyben a neve mellett (Fekete-fürdő) visszaállítanánk bizonyos elemeket a régi épületből (csempézet vagy bármely más dísz, ami megmaradt). Ilyenkor kellenek azok a befektetők, akik szem előtt tartják az itt élő polgárok történelmét, megőrizve azt a jövő közössége számára. Ezeket a befektetőket ösztönözni kell, így városunk sokkal gyorsabban megfelelő módon megújulna.

Sétáljunk most a Petar Drapšin utcában, amely nagyon fájó pont. Ötven méterre a Városházától, történelmileg fontos utca, százéves csatornázás, macskaköves útburkolat, az elején néhány rendbe hozott épület – és a többi teljességgel lepusztult. Hihetetlen, hogy a város szívében olyan épületek sora áll, melyeknek építészeti

Arany Bárány Szálló

Vuk Karadžić utca

házunk tája

Ivo Vojnović utca

talán még a külvárosban sem lenne helyük. Voltak olyan városfejlesztési ötletek, amelyek szerint ezt az utcát autentikus létében kell meghagyni, a Szabadkára jövő turistának megmutatni történelmünk egy részét, ebbe az utcába beköltöztetve a régi kézművesmestereket, kedvezményes áron használatba adva az üzlethelyiségeket. Sajnos ez nem valósult meg ez idáig, de legyünk optimisták.

A Matko Vuković utcát olyan épületek ékesítik, melyeknél felmerülhet a modernizáció kérdése. Speciális kategóriát jelentenek a belvárosi bérház-, palotaépületek emeletráépítései és funkcióváltással egybekötött átalakításai. Át kell gondolnunk, hogy megengedjük-e azon épületek felújítását ráépítés árán, vagy hagyjuk őket tovább tönkremenni. Az átalakítások során a műemlék épületek jelentik a legnagyobb kihívást. Egy műemlék épület kortárs használatra való átalakítása rendkívüli hozzáértést, a korabeli szerkezetek, anyagok, gondolkodásmód ismeretét igényli. Ezzel együtt szigorú szabályozás vonatkozik rá, a tervezést a Községi Műemlék-

Fotók: Molnár Edvárd

védelmi Intézettel szoros együttműködésben kell folytatni, látószögünket szélesítve a jó eredmény érdekében. Tartanunk kell magunkat az elveinkhez, olyan városképet kell kialakítanunk, amelyet megterveztünk és elfogadtunk, ugyanakkor okos kompromisszumokkal segítve a beruházásokat. Valószínű azonban, hogy ezzel egyidejűleg nagyobb jelentőséget kell adnunk az építési felügyelőségnek is.

Szabadka hihetetlen értékekkel rendelkezik. Városmagja a szecesszió ékkö-

ve. Azt gondolnánk, hogy így is marad, míg ezt az örökséget meg tudjuk óvni az enyészettől. Gyakran pénzügyi hiányra hivatkozunk, miközben az összefogásra, az összehangolásra és a lelkiismeretes munkára is akad példa – a Zsinagóga. Emellett vannak olyan megoldások is, melyek a modernizáció bevonásával még inkább élhetővé teszik a városokat – az okos város megoldásai. Ezen nemcsak technikai (IT) rendszerek telepítését kell érteni, de olyan okos technológiák alkalmazását is, mint az

épületek nanotechnikai eljárással való védelme a vandalizmussal szemben, vagy a hőszigetelésük. Szabadka jövőképeként kialakítására elfogadták a Lokális fenntartható fejlődés stratégiáját, mely lefekteti az okos város kialakításának irányvonalait. Ennek megvalósítása olyan feladat, amelyre a polgárokat is fel kell készíteni. Szabadka fenntartható fejlődése nagymértékben függ attól, hogy mennyire tudunk a korral lépést tartani. Nem vagyunk lemaradva, de tékozlásra való idő nincs.

Gombkötő (Petar Drapšin) utca

interjú

RÉGI KOROK ASSZONYAI

Zentai nők, akikre érdemes emlékeznünk

Manapság férfiak és nők egyaránt lehetnek sikeres írók, költők, zeneművészek, pedagógusok, kutatók, és az sem kelt megbotránkozást, ha egy nő politikai pályára lép. Míg ma nemtől függetlenül bárki részt vehet a közéletben, sokáig egy nő számára a hagyományos családmodell szerinti anya- és háziasszonyszerep volt az egyetlen járható életút. A társadalom nemcsak hogy tiltotta vagy nehezményezte, hogy a nők karriert építsenek, világot lássanak, és beleszóljanak a közösség életének alakulásába, de sok esetben utólag feledésbe merültek azok a nők is, akik minden nehézség ellenére komoly eredményeket, sikereket értek el.

Tari László helytörténészt azokról a zentai nőkről kérdeztük, akik sokat tettek a városért, mégsem kapták meg méltó helyüket a város emlékezetében.

A nők szerepe sokáig a házimunka és a család köré összpontosult, a változás pedig értelemszerűen a fővárosban kezdődött. Mikor jutottak először közéleti szerephez a zentai nők?

– A nők inkább a huszadik század második felétől kezdenek komolyabb szerephez jutni, mert ekkortól már általános az, hogy munkát vállalnak. A második világháború után már alaposan kiveszik a részüket a közéletből. Korábban ez nem volt jellemző, ugyanis a 19. század második felében a nők nagy része még háziasszonyként tevékenykedett. A hölgyek először az oktatás színterén jelentek meg a közéletben. Egyikük, **Bodorszky Katalin**, bár nem zentai származású, de itt élt, 1866-ban kérvényezte a zentai önkormányzatnál az első óvoda létesítését. A város már korábban is szeretett volna kisdédóvót létesíteni, ezért amikor beadta a kérvényt, megengedték neki, hogy a város támogatásával magánóvodát nyisson. Ez az óvoda négy évig működött magánóvodaként, majd községestették, és még egy óvodát nyitottak mellé. Bodorszky intézménye volt Vajdaságban a második óvoda, a szabadkai után. Maga Bodorszky elvégezte a pesti óvónőképzőt, és a zentai óvodában maradt egészen 1894-es nyugdíjba vonulásáig. Még az újságban is elbúcsúzott a zentaiaktól.

Zentán mennyire vettek részt a nők az oktatásban?

– Az óvodákban a huszadik század elejétől már nem is voltak óvóbácsik, csak hölgyek foglalkoztak a gyerekekkel. Meg kell említeni **Árva Magdolnát**, aki 1945 után újrászervezte az óvodákat. A szülők féltek beadni a gyerekeket, és ő volt az, aki végigjárta az összes családot, és nagyon sokat tett a háború utáni óvodai élet elindításáért. Az óvoda mellett nem kevés tanítónő is volt Zentán, a 19. század második felében tíz alatt lehetett a számuk. A gimnáziumnak is voltak tanárnői, de

kevesen. Akkoriban középiskolának számított a polgári lányiskola is, ahol csak hölgyek tanítottak. Itt **Kreutle Stefánia** nevét említeném, aki tanárnői munkája mellett nagyon aktív volt a közéletben is.

Mi az oka, hogy a nők közéleti szereplése sokáig háttérbe szorult?

– Az első képzettebb hölgyek majd csak a huszadik században jelennek meg. Az első magyar orvosnő, **Hugonnai Vilma**, Zürichben diplomázott még a nyolcvanas években, de csak 1895-től ismerték el őt mint orvost. Ekkor engedték meg először a hölgyeknek, hogy egyetremre járjanak. Ekkor is csak három szak közül választhattak: filozófia, vagyis bölcsészet, orvosi és gyógyszerészeti. Később ez természetesen változott, sorra nyíltak meg az egyetemi szakok a nők előtt is. A városházán a hivatalnokok mind férfiak voltak. A negyvenes években még egy újságcikk is megjelent, hogy ne alkalmazzanak nőket, mert ez férfimunka, tekintélyt kíván, nem nőknek való. Itt is csak a második világháború után történt változás.

Amíg nem volt lehetőségük a képzésre, miben vállaltak szerepet?

– A hölgyek szerepvállalása a közéletben annak is köszönhető, hogy Zenta elkezdett gyarapodni, városiasodni. A kilencszázas évek elején nagyon sok jótékonyági egyesület alakult, ezekben pedig a városi elit feleségei vállaltak nagy szerepet. Ügyvédek, orvosok, mérnökök, tehetősebb emberek, földbirtokosok feleségei vettek részt az egyesületek működtetésében. Rengeteg mulatságot, estélyt, színdarabot szerveztek, ők maguk is fölléptek énekekkel, színdarabokkal. Ha kellett, kinyitották a pénztárcát is, és jótékonykodtak.

Miért nem ismerjük azokat a nőket, akik sokat tettek a városért?

– Sajnos akkoriban a nők a férjük nevének voltak ismertek, nem használták a lánykori nevüket. Állítólag akkoriban, a kilencszázas évek elején a legszebb zentai

Berzenczey Domokosné, a legszebb zentai nő

Kreutle Stefánia tanítónő

Endreiné, a lánynevelő intézet tulajdonosa

Solymosy Bea festő

hölgy **Berzenczey Domokos** felesége volt, aki nagyon szépen énekelt. **Szűcs Lajosné** a polgári lányiskola igazgatónője, **Endreiné** pedig a lánynevelő intézet tulajdonosa volt. Ezek a hölgyek mind gazdag férfiak feleségei voltak, ők vettek részt a jótékonyágban.

Kiket ismerünk név szerint?

– Itt van például **Solymosy Bea**, aki ugyan nem Zentán született, de egy darabig itt élt. Festő- és író volt, Pesten, Nagyváradon és Münchenben is tanult festészetet. Hét nagy méretű, bibliai témájú freskót festett a zentai plébánia dísztermébe, ezek ma a múzeum részei. Valószínűleg csak lefestették őket, ezért lehet, hogy a mai napig ott vannak Solymosy Bea képei a bemeszelt falak mögött. A huszadik század elején, nagyjából a húszas évekig a hölgyek inkább jótékonykodtak, de még nem volt kimondottan olyan nő, aki a tudományokban jeleskedett volna. Ez inkább a későbbi korokban jelent meg. A harmincas években

alakult meg a Kis Szent Teréz Plébánia énekkara, amin belül a legtehetségesebb tagok színjátszással is foglalkoztak. A plébános írta és tanította be a darabokat, ő ösztökölte a hölgyeket. Közülük az egyik legismertebb **Fazekas Pirokska**, akiből később színésznő lett. A plébánia színjátszó körében több tíz lehetett azoknak a nőknek a száma, akik kiléptek a hagyományos szerepekből, a négy fal közül, és beléptek a közéletbe. Összesen harminc-negyen színdarabot adtak elő.

A huszadik század közepétől könnyebb volt a nőknek társadalmi eredményeket elérni. Kik voltak azok, akik a legtöbbször vitték?

– A második világháború után már a hölgyek is járhattak egyetemre, kinyíltak a kapuk. A zentai születésű **Gulyás Gizella** Újvidéken fejezte be a tanárképzőt, okleveles rajztanárrá lett. Elvégezte a pesti Képzőművészeti Akadémiát is, 1999-ben pedig kandidátusi fokozatot nyert *A délvidéki mű-*

vészek és Nagyvárad 1896–1918 című dolgozatáért. Tudomásom szerint a mai napig publikál újságokban, kiállításai is vannak. Egy másik zentai hölgy, aki szintén eljutott a kandidátusi címig, az **Nagy Katalin** (lánykori nevén **Csernák Katalin**) József Attila-díjas író. Pesten fejezte be a tanítóképzőt, majd az ELTE fizika-biológia szakán végzett, és bekerült az Országos Pedagógiai Intézetbe mint kutató. Neveléstudománnyal foglalkozott, ezzel szerezte meg a kandidátusi fokozatát is. Íróként főleg ifjúsági regényeket írt, emellett nevelési szakmunkái jelentek meg. Harmadikként pedig **Bodor Anikót** emelném ki, aki népzenekutató és népdalgyűjtő volt. Ő kottázta fel a Zenta környéki népballadákat, amit Burány Béla összegyűjtött. Nemcsak a zentai és a Zenta környéki, hanem az egész délvidéki népzene értékmentéséért sokat tett. A szerbek közül pedig **Tatjana Kragujevićet** említeném, aki ismert költő. Jelenleg Belgrádban él, de rendszeresen jár Zentára, kedveli a szülővárosát.

Toldi Rita

Magánycseppek

gyerekszobám ajtaján túl
markomban üveggolyók
(mikor játszunk már?)

a padló réseiben könnypaták csordogál
benne állok csupasz lábbal
jéggé fagyott perceimben
arcomat megcsípte a hideg
fázom és reszketek
(mikor játszunk már?)

görcsbe gyulladt karomban
játékok várakoznak rám
és rád
szípgva lépdelek tovább
idebenn
(mikor játszunk már?)

halkulnak a szavak
csendben tűröm ahogy
végtagjaimba mar a kényszerűség
még mindig várom
talán megszólítasz
(játszunk?)

lassan az égboltra feszül az éjszaka
már nem hallom a hangokat
üveggolyók csörgése terül szét a légben
megbénult kezemben nem maradt már
csak levegő
(vajon holnap játszhatunk?)

Lópatkolás I.

bár múltnál már

kattog a cáger
a szívemben
tengeribeteggé tesznek a percek
maszatos ablakomon
megjelenik az arcod
aztán semmi
fehér árnyékok
a vörös éjszakában

mintha a szemedbe néznék
foszforeszkál minden gondolat
megfulladok
inkább nyugovóra térek
talán megőrültem
mesehős vagyok a valóság viharában
szenvedek mint egy falat
napsütés a vízben
füstölgő testbe zárva
nyiss már ablakot

bár itt lennél
küzdemeim legvégén
az öledbe kuporodnék
füledbe suttognám
félek nélküled
szorít a mellkasom
lüktetnek a szavak
melyeket hozzám vágtaal
kíméletlenül

(idő)
bár múltnál már hangtalan
a távolba réved tekintetem
csend van és nyugalom
méretes merengések
egy kosárnyi szenvedés
mégis boldog ez a pillanat

Színésznő

Bolyongó

otthon érzem magam
önmagamban.
néha kitekintenek belőlem
de a világ hirtelen mozdulattal
csukja fejemre a pincefedelet.
lassan elolvad a számban a vasárnapi krisztusteste,
sóvárgok újabb után,
talán az megment a szegénységtől
és jóllakat.
aztán olvasgatok a fejemben
az önmagamról szóló hírek között
és belebetegszem az egyedüllétbe.
kifeszíteném a fedelet,
ha tudnám, merre induljak.
végül munkába indulok.
éhezem.
közben az égre tekintek,
jelre várok vagy egy angyalra,
nem tudom.
szorít az öv,
akkorára híztam önmagamban,
hogy nem férek el bennem.
a nap végére
sáros csizmámba tapadnak
a fáradtság falevelei.
nem tudom már ezt a szörny-ént tovább etetni!
mindig oda jutok, ahonnan elindultam.
mezítelen szavakkal illetem magam
aztán a mérreg felszívódik bennem.
tüzet rakok a gondolatok oltárán
végül beleszippantok a levegőbe.
holnap kitárom a pincefedelet.

„MINDEN APA MEGHAL. EZ NEM.”

Patyerek Réka

Tilmann Lahme: A Mannok, Európa Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018

Tilmann Lahme *A Mannok* címet viselő könyve több szempontból izgalmas és érdekes. A mű borítóján olvashatjuk, hogy amit a kezünkben tartunk, egy családregegy. Természetesen ez az alcím tartalmaz némi logikai ficamot, ugyanis nem egy klasszikus sémát követő családregegyről van szó. A szerző levelekből, naplóból, rádióbeszélgetésekből állította össze 400 oldalas regényét. Rendkívül sok kutatómunka állhat a háttérben, ugyanis a felsoroltak mellett idézeteket olvashatunk a Mannok könyveiből, s a művekről megjelent kritikák szövegeiből is közöl a szerző.

Ez a család a borzadályoktól, a tragédiáktól, a komplexusoktól sem menekült meg. Hitler hatalomra kerülésekor elutaz-

nak, folyamatosan költözködnek, félelem borítja be mindennapjaikat. Megfosztják őket német állampolgárságuktól. Gyökértelenek lesznek, őrült vadak. Thomas Mann, az apa sikerekben gazdag, elismert szerző, aki még a Nobel-díjat is megkapja. Fiai, lányai viszont képtelenek kilépni apjuk árnyékából, hiszen bármennyire is próbálnak érvényesülni, alkotni, egyéniségekké válni, a közvélemény, a kritika mindig csak utánozóknak minősíti őket, sőt értelmetlen kapálózásnak titulálják minden egyes cselekedetüket. Talán Klaus Mann az egyik olyan Mann gyerek, aki minden erejét abba öli, hogy elfogadják és műveit értékeljék, természetesen apjától függetlenül. Számára nemcsak a szakma véleménye számít, hanem az apa véleménye és elismerése is, amelyet igazán soha nem kapott meg. Az ő élete talán a letragikusabb. Komplexusok fojtogatják, napi drog-fogyasztó. Egyetlenegy mentsvára van, a húga, Erika. A kapcsolat, ami kettejük között létrejött, nehezen önthető szavakba, egyfajta beteges ragaszkodás, mégis ez a megméltalmazott kapcsolat az, amely életben tartotta Klaust. Ő is, ahogyan édesapja és több testvére, homoszexuális volt, apjával ellentétben azonban ő vállalta, ettől függetlenül megnősült, de nem sokáig maradt házas. Rendkívül gyorsan alkotott, rapid módon írt (elbeszélések, színikritikák), s ilyen tempóban várta a sikert is. Erika váratlanul beleszeretett testvére jegyesébe, Pamelába, de ez természetesen nem zavarta Klaust. Együtt járták körbe a fél világot, mindenhol így mutatkoztak be: „The literary Mann Twins.” Kihasnálták a Mann név bűverejét és jó előjelét. Együtt éltek át hedonista napjaikat. Klaust Kracauer „ösz-

szemázolt tehetségnek” nevezi. Ha mindez nem lenne elég, szifilisz kap egyik partnerétől, elindul a lejtőn, és többször is öngyilkosságot kísérel meg.

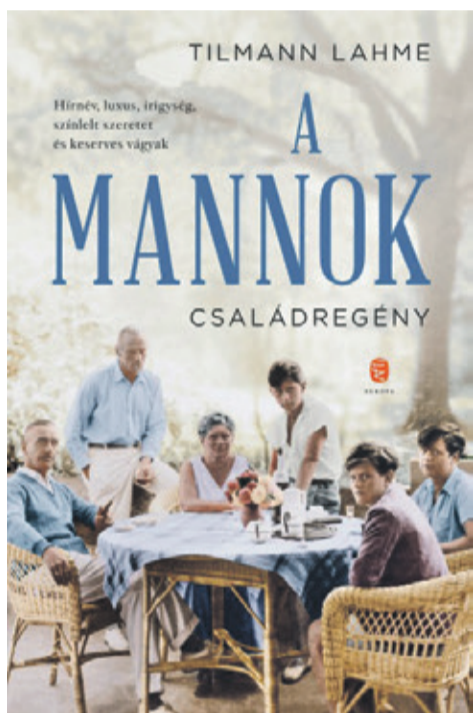
Erika Mann is megtalálta a saját hangját, bírálta Klaust is, Golót is. Természetesen Klaus rendkívül érzékenyen reagált. Katia, az édesanya Erikához állt a legközelebb, és az apa is élete utolsó szakaszában már jobbkezeként tekint a lányára. Apjával még a politikai állásfoglalás miatt is vitába bonyolódott, mivel nem tartotta Thomas Mann szerepvállalását túl dinamikusnak Hitler Németországával szemben. Mindezek mellett társulata van, amelynek egyaránt vannak sikerei és bukásai, adósságai is. Az édesanya volt az egyedüli, aki foglalkozott a gyerekeivel, mégis megvoltak a kedvencek a szülők körében. TM kijelentette több levelében is, hogy egyszerűen nem szereti legkisebb fiát, Michaelt. Az édesanya Monika lányát túrtta meg a legkevésbé. Mindegyik gyerek édesanyjának írta meg problémáit, leginkább a pénzügyeiket kellett Katiának megoldania. Mindent tudott férje nemi beállítottságáról, mégis elfogadta, tisztelte. Ő volt végig mellette, viszont Erikának írt leveléből megtudhatjuk azt is, hogy az egyik születésnapját a Varázsló elfelejtette, nem köszöntötte fel, ez mély sebet ejtett benne. Thomas Mannnak, amikor emigrációban élt Amerikában, mecénása is akadt Agnes Meyer személyében, felesége mégis boldogtalan volt, nem érezte magát otthon.

Golo Mann egy teljesen más egyéniség, mégis vannak szegmensek, amelyek közegek benne és apjában: a homoszexualitás és az írás. Naplót is ír, amelyben Thomas Mannt Öregnek vagy TM-nek nevezi. Ír politikai élű közleményeket, és a nemzetiszocializmus szellemi silányságát tá-

madja. Mellé áll Erika és Klaus testvére is, együtt lesznek a nemzetiszocializmus politikai ellenségei. Golo távolodik a családtól, mert úgy érzi, hogy megfojtják, nem érzi jól magát. Ő az egyetlen, aki egyetemi végzettséget tudhat magáénak. Golót internálótáborba is küldik, majd csukott marhavagonban tovább szállítják, Les Milles-be, de megmenekül. Családi tragédiából nincs hiány, ugyanis Monika Mann férje meghal egy hajóúton. Monika mindig fekete bárányként van jelen, nincs senkivel sem komolyabb viszonya, Katia is ellenszenvesen tekint saját lányára.

1946-ban az Öreg beteg lesz, és kórházba kerül, Katia a férje túlélési esélyeit ötven százalékra becsüli, kiderül, hogy tüdőrákja van. De mégis: milyen lehetett Thomas Mann? Mit árul el emberi mivoltáról az, hogy Klaus fiának temetésén sem jelenik meg? Milyen benyomást kelt bennünk, hogy kategorikusan kijelentette, mely gyerekeit kedveli? Klaus temetésén csak Michael volt jelen, aki igen temperamentumos, sőt talán erőszakos is, egy utazás során a gyereke arról számolt be, hogy látta, amikor két öklével ütötte a feleségét. Egyébként depresszióra hajlamos, sikertelen, mindig édesanyjától kért pénzt a hegedűóráira, alig képes önállóan megállni a lábán – mégis az utált, legkisebb Mann gyereke, Frido TM kedvence.

Egyéni tragédiák sorát követhetjük végig ebben a könyvben. Nagyon tömény és nyomasztó regény, az emberi szenvedéstörténet kimeríthetlenségét reprezentálja. Teljesen más és komplex képet kapunk belőle a „nagy” Mann családról, annak minden tagjáról. A halál szaga lengi be a mindennapjait ennek a családnak, amelyet a görcsös összetartás, a folytonos szerepjátszás tartott egyben.

film

IDEALIZÁLT BOHÉMSÁG

Az idei Oscar-gála meglehetősen furcsára sikeredett. A filmipar legnagyobb és legjelentősebb díjátadója évről évre próbál megújulni, hiszen a nézettségi adatok folyamatosan csökkentek – egészen a tavalyi, 2018-as eseményig –, s idén is „mindössze” 29,6 millió néző volt kíváncsi a happeningre. Be kell ismerni, hogy a mozi korábban elképzelhetetlen változásokon megy keresztül. Alig egy évtizede nem gondoltunk arra, hogy egy, a legjobb film kategóriában jelölt alkotást a mobiltelefonunkon, havi pár euró előfizetés ellenében bármikor megnézhetünk a Netflixen. Ugyanakkor minden Oscar-gálának megvan a maga tematikája, a trendek jönnek és mennek, időnként a társadalmi változások hatással vannak a díjazottak kilétére is. Szerencsére az #oscarsowhite felháborodás óta a színészeket és a rendezőket nem csupán akkor jutalmazták meg egy szoborral, ha fehér emberről van szó, ami pedig ennél is pozitívabb, hogy nem estünk át a ló túloldalára, s valóban a személyt, nem pedig annak bőrszínét tüntetik ki. Idén a *Zöld könyv* kapta a legjobb filmnek járó elismerést, pontosan harminc évvel a *Miss Daisy sofőre* Oscarja után. A két film mondanivalója – elhagyva a körítést – gyakorlatilag ugyanaz, ez pedig talán azt bizonyítja, hogy Hollywood még mindig nem ért valamit a rasszokról

és a rasszizmusról. Emellett a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek elején ez a díj őszintébb volt, ma pedig inkább politikai kinyilatkoztatás.

Ezzel nagyjából le is tudtuk a szociológiai elemzést, ideje áttérni a mozgóképek idej irányvonalára. A *Bohém rapszódia* abszolút Oscarra tervezett film. Biopic egy legendás énekesről és művésről, fülbemászó és a köztudatban régóta jelen lévő zeneszámokkal, remek vágással, a végén egy hatalmas, húszperces koncertorgiával. Mindehhez társult korunk egyik legtehetségesebb színésze, **Rami Malek**, aki a *Mr. Robot* sorozatos világából egy hirtelen váltással máris **Freddie Mercury** bőrébe került. Malek alapos vállvergetést érdemel, mert az igaz történetek feldolgozásánál kettős teher alatt dolgozhat a színész, ő pedig lubickolt ebben a szerepben. Freddie egyébként is színpadias volt, a Queenről készült filmben mégis hitelesen alakították, nem játszották túl a karaktert. És ez még akkor is igaz, ha a *Bohém rapszódia* valójában nem egy jó film, hanem maximum erős közepes. A 2019-es Oscar-gála ugyanis nem hozott kiemelkedő termést, s a zenés-koncertes felhozatalból is akadt jobb a jelölések között. Összehasonlítva a biopicet a *Csillag születik*vel, utóbbi kortársabbnak hat, és jobban ábrázol egy mo-

Fehér Miklós

Rami Malek lubickolt Freddie Mercury szerepében

dern kérdéskört. Túl sok egyediség egyik történetben sincs, az elmesélés módja sem kiemelkedő, igazából kronologikusan halad mindkét sztori. A *Bohém rapszodiát* a Queen-szlágerek viszik a hátukon, s a játékidő inkább hasonlít egy, a mostani zenekari tagok által kreált ideális promóciós anyagra, mintsem egy valódi életrajzi műre. A zenetörténelem egyik leghíresebb bandájának története túl sok információt tartalmaz, mindezt két órába sűríteni lehetetlen, így **Bryan Singer** rendező inkább a hatásadás mellett döntött. A film egyébként hiába életrajzi, él a fik-

ció lehetőségeivel, s olykor-olykor még hazudik is, hiszen nagy hangsúlyt fektetnek Mercury szólóalbumára, holott az együttesben **Roger Taylor** dobos volt az első, aki önálló lemezzel debütált a zenepiacon. Mindezek mellett a befejezés a kiváló vágómunkával jól sikerült, a Live Aid koncert a film csúcspontját jelenti. Ahhoz azonban, hogy újra és újra elővegyük a *Bohém rapszodiát*, ennél jóval többre lett volna szükség. Így annyi marad, hogy időnként a mindig aktuális Queen-zenét hallgatva felidézünk Freddie életét, de ehhez nincs szükségünk audiovizuális élményre. Elég az audio.

CSÍK MÓNIKA: SZEKRÉNYLAKÓK

Móra Regina

Forum Kiadó, Újvidék, 2018. Kanyó Janovics Erika illusztrációjával

Egy mesekönyvet tartok a kezembben, meseregényt. Lapozgatom, nézegetem, ízlelgetem, szaglászom, tapogatom. Közben bólogatok, hogy hinnye meg ejnye, hogy hmmm meg húúú. Tapasztalok, használom az érzékszerveimet, de egyszerre mindet, ugyanis ez a mesekönyv mindegyikre hat! Hogy ez volt-e a szándéka a szerzőnek, vagy ez csak úgy zsigerből jött, nem tudhatom, de nem is érdekel, inkább élvezem az általa nyújtotta kellemes pillanatokat.

Az illusztrátor, Kanyó Janovics Erika a mesékhez nőtt. Nem jól mondom! Az illusztrátor a mesékbe költözött. Nem a történetek mellé készítette a rajzait, hanem a mesékbe alkotott, ezzel gazdagítva és hozzáadva a kalandokhoz. Igen, kimondhatom, hozzáírt, azazhogy hozzárajzolt a szöveghez!

A szerző, pontosabban a mesék megálmodója, Csík Mónika egy szekrénybe varázsolta a Hihetetlen Mesék Könyvét. Tette ezt, mert kell a mese, kell a hihetetlen mese, és kell egy könyv, amely ezt elmeséli. Ki ne szeretné a meséket?! Szereti gyerek, felnőtt egyaránt, csak ugye

legyen is rá időnk, de ha akarjuk, lesz is! A szekrénylakók ki is vannak rá éhezve, főleg az ilyen tátvaradászám mesékre. Kellenek is az ilyen mesék, mert milyen jó is az ilyen mesék, mert milyen jó is azt hinni, hogy minden megtörténhet, és ha hiszünk valamit, hát akkor az bizony úgy is van. A szekrényben lehet tengerpart, a szemét szörnnnyé állhat össze, kagylótalálkozót szerveznek a csillogó-villogó sztárkagylóknak, a legszomorúbb kéményseprőből válhat a legboldogabb, a puding is karriert futhat be, meg a többi hihetetlenül hihető mese. Mindezt a főszereplők apró cseprő, mindennapi eseményei, mondhatni kalandjai kötik össze. A három Csutka, Dugófej, Kajlagomb, Rágcsa, Büdi, Sipirc és a Hihetetlen Mesék Könyve félnek, haragudnak, parancsolnak, vitáznak, kedveskednek... Ez az ő házuk, az otthonuk, a munkahelyük, az óvodájuk, az iskolájuk, a szekrény. Valahogy mindnyájukat ott felejtették, nem kellenek, vagy épp feleslegesek, ott ragadtak, hányódnak. De talán már nem is bánják ezt, jó ott lenni, jó a barátok, társak közt ébredni, jó egymást vi-

gasztalni, egymást meghallgatni, csak úgy együtt lenni. Mindegyiküknek megvan a saját története, aztán azokból meg még sok ablak nyílik a sok-sok másra, a sok másik világra, meglátásra, nézőpontra. Mindenki rácsodálkozik, hogy ilyen is van. Igen, ilyen is van. Sokfélék sokfélen élnek sokfelé. Mindegyik lénynek, tárgynak, minden Valaminek megvan a rendeltetése, a sorsa, az élete, a jelleme, és ez így van jól. Mindezt pedig a Mesekönyv tovább fokozza hihetetlen meséivel, meglep, megdöbbsent, aztán elszomorít, megnevetet, vagy csak úgy hozzá sem tesz semmit, csak mesél a mesélés kedvéért, a meséért!

Csoda az van! Hinni kell benne, aztán van. Ez a mesekönyv is azt állítja, miközben kéri: nézzetek, lapozzatok, olvassatok, adok én nektek... Hogy mit? Kalandot, remek történeteket, izgalmat, tanulságot, napsütést, borulást, pillangót, butaságot, nevetést, fagyit, hangoskodást, krétát, álmat, verset, dalt, szívárványt, bajuszt, csámcsogást, szeretetet, panaszkodást, édességet, megbocsátást, szépet!

zene

CITROMFA

FMR Records, 2018

A minap került a kezembe Mezei Szilárd és a Túl a Tiszán Innen Ensemble harmadik kiadott páros lemeze, a *Citromfa*. Az egy perc híján kétórás, összesen kilenc zeneszámot tartalmazó dupla CD újabb formája a vajdasági magyar népdalok egyedi ízű feldolgozásának. Tizenegy zenész munkálkodott ezen a hanganyagon: Mezei Szilárd – brácsa, Andrea Berendika – fuvola, altfuvola, Bogdan Ranković – baszusklarinet, altszaxofon, klarinet, Burány

Béla – bariton- és szopránszaxofon, Tijana Stanković – hegedű, Keszég Ákos – hegedű, Branislav Aksin – harsona, Marina Džukljević – zongora, Ivan Burka – vibrafon, marimba, Ervin Malina – nagybőgő, valamint Csík István – dobok.

Az előző két lemezhez, vagyis a *Vajdasági magyar népdalok* (2014) és a *Nem füstöl a zentaji gyár kéménye* (2017) címűekhez képest alap gondolatában és céljában ez a harmadik sem változott: bemutatni vidékünk népdalkincsét, és emléket állítani egyik legjelesebb gyűjtőjének, Bodor Anikónak. Az,

hogy valaki egyedi módon tolmácsol népzene, nem új keletű. Bach ugyan kevésbé ismert világi művei ugyanúgy sziporkáznak a népi zene elemeitől, mint később Dvořák vagy épp Liszt művei. A nagy áttérés Kodály Zoltánnal és Bartók Bélával érkezett, akik a paraszti kultúra muzsikájából, mondjuk azt, az ősi zenéből táplálkoztak, aztán kutatásaik rávilágítottak arra is, hogy amíg magyar a magyar, van itt annyi népdal, hogy ha ügyesek vagyunk, mindig jóllakhatunk valami újjal. Mindössze szakértő kezek keljenek hozzá. Hogy kicsit szűkebb zenei világot nézzük, voltak és – mint látjuk – vannak szakértő kezek. Kodálytól egyenes az út Király Ernőig, akinek munkássága legnagyobb táptalaját a vajdasági (akkor még jugoszláviai) magyar népzene és az improvizáció jelentette. A következő generációba pedig éppen Mezei Szilárd tartozik, akinek zenéjében ehhez képest új dimenziók jelennek meg. Azért nem csak elemek, mert ha csupán a jazz nyújtotta újdonságokat nézzük, akkor már valóban egy új dimenzióban vagyunk. De ugye a jazz is valamikor a népzeneből táplálkozott?! Igen, és innen jön egy új szintézis, éppen ez a Mezei.

Mégis egyértelmű: az egész a vajdasági magyar népdaloknak van alárendelve. Olyannyira, hogy a lemez belső borítóján gondosan fel is tüntették, hogy melyik dal melyik Bodor Anikó-kiadványból származik, valamint az is, hogy melyik faluban jegyezték le ezeket a zentai népdalgyűjtő. A szoros szál Bodor Anikó munkássága és Mezei Szilárd zenéje között nem véletlen. A komponista több interjújában is kiemelte, hogy a népzene iránti szeretete személyesen Bodor Anikótól származik, és azt is, hogy ez a munka a vajdasági magyar népdalokkal, Anikó gyűjtésével igazából egy nagyon ins-

piratív zeneszerzői műhelymunka, amit az ember egész életében tudna csinálni, hiszen szinte kimeríthetetlen kincsestár. A feldolgozott dalok Vajdaság minden pontjáról származnak. Szerepel a listán, a teljesség igénye nélkül, Moholon, Hertelendyfalván, Gomboson, valamint Horgoson lejegyzett népdal is. Vegyesen a Vajdasági magyar népdalok első, második és harmadik kötetéből is.

Ami a zenei kidolgozást illeti, egy ilyen improvizációkban igen gazdag album esetén különleges, de mégsem véletlen, hogy egyike a közös nevezőknak a hangnem. Mindegyik dal valahol megszólal úgy a feldolgozások sokaságában, hogy a záróhangja, a tonus finalisa g. Persze hogy nem véletlen, ez is Bodor Anikóhoz, vagyis inkább a kötetéhez vezethető vissza. Manapság minden népzenei kiadványban egy általános szabály alapján úgy jegyzik le a dalokat, hogy mindegyik g hangra végződik. Lényegében az egyszerűbb összehasonlítás miatt, az előadás hangnemét azonban mindenki maga választja meg. A zenekari előadásmódban ezért a g hangnemek dominálnak, persze hallunk más tonalitásban is feldolgozást. Ami a megszólalást illeti, a színek már szinte a kamaraegyüttes összetételével garantáltak. Ugyanakkor ezek a hangszerek improvizációs felsorakozása, tulajdonképpen önkifejezése be is határolja és be is zárja a kört. Egy-egy, a népdalból kiragadott momentum a háttérben, közben a begyakorolt, olykor vad játékok, melyeket az előzőleg elhangzott rögtönzés részben befolyásol. Mindezt csak a gondosan kigondolt és Mezei mesterségét újra bizonyító zenekari kidolgozások szakítják meg, melyek mintegy megnyugvasként kerekítik egészé az adott számot.

Bolyos Miklós

III. TEÁTRUM NEKED!

Zentai Teátrumi Napok

Idén harmadik alkalommal tartották meg Zentán a Teátrum Neked! elnevezésű színházi fesztivált a Magyar Teátrumi Társaság és a Zentai Magyar Kamaraszínház közös szervezésében. Az előadás-sorozat február 20-ától 24-éig tartott, az esti előadások mellett pedig a programok fontos részét képezték a délelőtti gyerekfoglalkozások, valamint a gyermekszínházi produkciók is.

A vajdasági publikum megszokhatta már, hogy itt, a Délvidéken is vannak olyan események, sőt programsorozatok, amelyek nem kizárólag a kapcsolódást szolgálják, de tartalmasság és valódi értékeket közvetítenek. A Zentai Magyar Kamaraszínház az elmúlt évek során bizonyítani látszik, hogy a kemény elhatározások valóban meghozzák eredményüket, ha megfelelő kitartással társulnak. A Kosztolányi-regénybe illő álmos kisváros szerény színházi igényeit az idei rendezvénysorozat tömeges látogatottsága, illetve a programok izléses összeállításai megcáfolni látszott. Az érdeklődők olyan eseménysorozat részesei lehettek, amely azt bizonyítja, hogy a színház valóban képes a közönségre hatni, sőt nevelni is, emellett pedig azt mutatja, hogy a kisvárosi operettszínházi szcénán túl is van élet a Tisza mentén.

A fesztivál délelőtti előadása it a szervezők minden alkalommal cirkuszi gyermekműhelyekkel tették izgalmassá a Fővárosi Nagycirkusz gyerekanimátorainak közreműködésével, akik a kicsik számára lehetővé tették, hogy a kötéláncot és a különféle zsonglórmutatványokat maguk is kipróbálhassák. Emellett a fesztivál kezdőnapján nyílt jelmezkiállítás egyes darabjait is magukra ölthették a vállalkozóbb kedvű érdeklődők. Márpedig vállalkozó szellemű gyerekekből nem volt hiány, hiszen minden délelőtti gyerekdarab előtt és után népes csapatok sorakoztak, hogy kipróbálják tehetségüket a kötélen, illetve a zsonglórabdákkal, bábukkal.

A programsorozat délelőtti gyerekelőadásainak sora a Zentai Magyar Kamaraszínház társulatának *Szólo szólo, mosolygó alma, csengő barack* című bemutatójával indult, melyet az Újvidéki Színház Sterija-díjas színművésze, Krizsán Szilvia rendezett. A magyar népmesét feldolgozó zenés mesejáték a Jankovics Marcell nevéhez fűződő legendás Magyar népmesék képi világát és értékeit idézi, zenéjét a Fokos zenekar játszotta fel Virág György színművész válogatása alapján. A közönség soraiban ülő gyerekek pontosan azt az élményt kapták, amit egy magyar népmese értékközpontú színpadi megvalósítása nyújthat nekik. Képi vi-

lágát illetően a népi motívumok uralkodtak, a Janovics Erika által tervezett jelmezek és bábok pedig ugyancsak a népi kultúra stílusát idézték. Az egyórás előadás ritmusa nem volt ingadozó, humora jól illeszkedett a népmese szövegek környezetébe. A gyerekek reakciója alapján az élmény zökkenőmentesen és maradéktalanul átjött a közönség számára, csakúgy mint a Békéscsabai Jókai Színház *Az igazmondó juhász és az aranyszörű bárány* című zenés mesejátékában. A Mátyás király udvarát igényesen megidéző népmese Karczag Ferenc rendezésében Szarka Gyula és Zalán Tibor munkája nyomán teljessé vált, tiszteletben tartva annak lényegi mondanivalóját. A hosszabb betétdalok kissé idejétmúlt rockoperás jellege időnként megbontotta a történet egyenletes előrehaladását, a színészek alakítása mégis eredetivé tette a zenés előadást. A salgótarjáni Zenthe Ferenc Színház a *Furfangos Péter, avagy az egér farkincája* című mesét játszotta a fesztivál legkisebb nézőinek. Páskándi Géza meséjét Molnár Ernő állította színpadra, ám a látványos jelmezekon kívül az előadás nem nyújthatott a többi meséhez hasonló tartalmas élményt a kicsik számára, mivel a nyomtatott háttér, a gépi zene, de főként a mesterkélt színészi humor és játék kevéssé mozgatta meg a gyermeki fantáziát. A fiatal befogadó figyeli, hallgatja az elé táruló mesét, ám a gyér gyermeki és szülői reakciókon sajnos érzékelhetők voltak a darab hiányosságai.

A fesztivál nyitónapját a szervezők Cserhalmi Györggyel készített beszélgetéssel tették igazán ünnepélyessé. Az *Életnagyság* címmel vezetett estet Szabó László, a Magyar Teátrumi Társaság titkára moderálta, és a színpadon vetített előadásrészletek, valamint filmjelenetek segítettek. Cserhalmi György, a nemzet színésze, Kossuth- és Balázs Béla-díjas érdemes művész pedig a maga közvetlen beszédmódjával, laza megjelenésével valóban nagy hatással volt a hallgatóságra. A pályája áttekintése során kirajzolódott szakmai és emberi ars poeticája nyilvánvalóvá tette, hogy művészi nagyságnak titka nem más, mint őszinte hozzáállása és nem mindennapi munkabírása. Elmondása szerint maga is rendkívüli teljesítménynek tartja, hogy számtalan előadása mellett eddig több mint kétszázhatvan film forgatásában vett részt. Elmondta, hogy korán szembesülnie kellett a szakma emberi bonyolultságával, ez pedig pályakezdőként keservesé tette számára az első éveket a Debreceni Csokonai Színházban, viszont hozzáfűzte, hogy nem analizál, nem veszi túl komolyan sem önmagát, sem a pályát, így

máig ez segíti szakmai működésében. A színészet mellett kaszkadőrműltja is nagyban hozzájárult sikereihez, mivel számos film forgatásán a kockázatosabb jeleneteket is maga vállalta. Alapvető hajtóereje máig a munkájában rejlik, noha a korábbi évek munkatempója okozta mulasztásokat most igyekszik pótolni a családja körében. Életének egyik legnagyobb eseményeként határozta meg az 1989-es rendszerváltás pillanatában általa felolvasott 12 pontot, amelyről elmondta, hogy az emelvényen az utolsó percig arra számított, le fogják löni. Cserhalmi György leszögezte, hogy ezen az eseményen kívül soha nem vállalt politikai szerepet, és a jövőben sem fog vállalni. Személyének őszinte egyszerűsége és történetei igazán nagy hatással voltak a hallgatóságra.

Az esti előadások sorozata a fesztivál második napján a Pindroch Csaba és Verebes Linda által megformált *Mr. és Mrs. (Pár-bajok öt színben)* című előadással folytatódott. Peter Quilter kortárs angol szerző darabját Herendi Gábor és Fonyó Gergely filmrendező, valamint Dolmány Attila, Megyeri Zoltán és Nagy Viktor színészek vitték színre, illetve olyan neves divattervezők készítették a jelmezeket számukra, mint Katti Zoób, Náray Tamás, Herczeg Zoltán, a Manier és az Artista stúdió. A darab öt jelenetben szembesíti a nézőt öt különböző férfi és nő karakterének lehetséges kapcsolódásaival, konfliktusaival. Mi van, ha mindketten frusztráltak, csak épp máshogy? Mit tehet egy nő, ha platói érzelmei reménytelenül a főnökéhez láncolják? Mit tesz egy férfi, ha a húga a sokadik esküvője előtt döbben rá sorsa kilátástalanságára? Ilyen és ehhez hasonló, nagyon is emberi történeteket tárnak a közönség elé az előadás szereplői, akik vélhetően maguk is rendelkeznek egy közös történettel, hiszen a való életben egy párt alkotnak. Színészi játékkuk rutinos összhangról árulkodik, meggyőző erejük valóságossá teszi az általuk megjelenített élethelyzeteket, így a nézőnek semmi más feladat nem jut, csak hogy élvezze, átélje a darabban feldolgozott szituációkat.

A február 22-én sorra kerülő előadás a Fővárosi Nagycirkusz artistaművészeinek produkciója volt *Férfi és nő* címmel, Liszi Melinda és Nagy Róbert színművészek énekes kíséretével kiegészülve. Az előző napokban, a cirkuszi foglalkozások során felcsigázott érdeklődők méltán csodálhatták az artisták rendkívüli számaikat, amelyek ugyancsak a férfi és nő közötti kapcsolat rejtelmét dolgozták fel látványos és érzéki megjelenítésben. Az énekesek érzelmes zenei válogatása és időnként bizonytalan előadása sajnos

Az igazmondó juhász és az aranyszörű bárány

kissé disszonáns hatást keltett a fiatal artisták csodálatra méltó profizmusával összevetve. Az est második részében valódi cirkuszi hangulatot idéző műsorszámokat láthatott a zentai közönség akrobatákkal és zsonglőrökkel.

A III. Teátrum Neked! Zentai Teátrumi Napok előadásainak sorát Szergej Medvegyev *Fodrásznő* című nagy sikerű darabja zárta. Nem véletlen, hogy a szervezők ilyen nagy formátumú előadással fejezték be az eseménysorozatot, hiszen a *Fodrásznő* után a nézők úgy érezték, részeseivé váltak a jelenlegi magyar színházi szcénának egyik legjelentősebb alkotásának. Az előadás jellegéből fakadóan is szerencsésnek mondható a darab, hiszen olyan nyilvánvaló fogalmakkal operál, mint a szerelem vagy a kiszolgáltatottság. Ennek köszönhető – és természetesen a szereplők mesteri játékának –, hogy a formabontó, improvizációkkal teletűzdelt előadás mégis tökéletesen fogyasztható a hagyományos kőszínházi dramaturgiához szokott publikum számára is. A Viktor Rizsakov, az egyik legismertebb orosz színházi rendező, jelmez- és díszlettervező által színpadra állított darab immár tíz éve a Debreceni Csokonai Színház után most a Nemzeti Színházban. Az előadás négy szereplője Szűcs Nelli, Trill Zsolt, Tóth László és Kristán Attila kárpátaljai származású színművészek. A fodrásznő szerepét Szűcs Nelli alakítja, de a darab

dinamikájához nagyban hozzájárul, hogy a férfi szereplők nem csupán egy-egy szerepet alakítanak az előadás során, hanem folyamatosan adogatják egymásnak a karaktereket. Az orosz kisvárosi nihil elől menekülő, végtelenül naiv fodrásznő köztörvényes vőlegénye karjaiba fut, mert annyira hisz az emberi jószágban. A fodrászüzlet lelkes férfi vendégei mindhiába udvarolnak neki, ő a legrosszabbat választja. A darab tragikumát mégis komikumba fordul a közösség kisembereinek esetlen figurái miatt, valamint a színészek bravúros alakításai által. Az alaphangulatot leginkább az határozza meg, hogy a művészekből árad az előadás iránti szeretet és a közönség felé irányuló figyelem. A színészek későbbi elbeszéléséből az is kiderült, hogy ez a figyelem és a nézők nyitottsága határozza meg a rögtönzések mennyiségét, illetve az este hangulatát. Zentai előadásuk alkalmával nem volt hálátlan a közönség, hiszen azonkívül, hogy vastappsal jutalmazták a látottakat, az előadás teljes ideje alatt aktívan reagáltak a szereplők jelzéseire, így maguk is részeseivé válhattak a darabnak.

Csak remélni lehet, hogy a jövőben megrendezendő színházi fesztiválok alkalmával, esetleg az évad további estéin is lesz szerencséje a zentai közönségnek ilyen átütő színházi élményhez, hiszen ez alkalommal is kiderült, a Tisza mentén is van igény a minőségi alkotásokra.

Mr. és Mrs. (Pár-bajok öt színben) – Verebes Linda és Pindroch Csaba